

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

Diplomová práce

Poškozený

Zpracoval: René Ohlídál

Konzultant diplomové práce: JUDr. Josef Baxa

Plzeň 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

8. května 2013

.....

podpis

Poděkování

Rád bych poděkoval JUDr. Josefovi Baxovi za cenné rady při psaní mé diplomové práce.

Obsah:

ÚVOD	3
1 Poškozený z historického hlediska.....	5
1.1. Trestní řád č. 87/1950 Sb.....	5
1.2. Trestní řád č. 64/1956 Sb.....	6
1.3. Rakousko-Uherská úprava trestního řízení.....	7
2 Současná právní úprava poškozeného	11
2.1 Poškozený	11
2.2 Poškozený dle novely trestního řádu č. 181/2011 Sb.	12
2.3 Dohoda o vině a trestu	14
2.4 Poškozený dle zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)	16
2.5 Možnosti alternativních trestů	17
3 Mladistvý jako poškozený	18
4 Poškozený v jednotlivých fázích trestního řízení.....	21
4.1 Práva poškozeného	22
4.1.1 Práva, která náleží všem poškozeným	22
4.1.2 Právo poškozeného na náhradu škody proti obviněnému a na peněžitou pomoc	25
4.2 Vzdání se práv poškozeného	27
4.3 Poškozený jako procesní strana	31
4.4 Přípravné řízení.....	32
4.4.1 Možné zabezpečení poškozeného u hlavního líčení již v přípravném řízení	32
4.4.2 Identifikace poškozeného.....	32
4.4.3 Případy, kdy bude rozhodnuto trestním příkazem	33
4.5 Hlavní líčení.....	34
4.5.1 Poučovací povinnost	34
4.5.2 Výslech v nepřítomnosti obžalovaného	35
4.5.3 Oddělená čekárna	36
4.5.4 Vyjádření poškozeného u hlavního líčení.....	36
4.5.5 Adhezní řízení	37
4.5.6 Běh promlčecích lhůt	38
4.5.7 Překážky v podání návrhu na náhradu škody.....	39
4.6 Postavení poškozeného po pravomocném rozhodnutí.....	40
4.6.1 Právo poškozeného být informován o některých důležitých skutečnostech.....	40
4.6.2 Návrh na výkon rozhodnutí.....	40
5 Zastupování poškozeného	42
5.1 Zastupování.....	42
5.2 Zákonný zástupce	42
5.3 Opatrovník	43
5.4 Zmocněnec.....	44
5.5 Společný zmocněnec	46
6 Mediace	50
6.1 Mediace.....	50
6.1.1 Předmět mediace	50
6.1.2 Rozdíl mezi zákonem o mediaci a probační a mediační službou.....	50

6.2	V čem spočívá rozdíl mezi pojmem poškozený a obětí	51
6.3	Jak celkově mediace funguje	52
6.4	Vznik mediace ve světě	53
6.5	Vznik mediace u nás	54
6.6	Principy mediace	55
6.7	Průběh mediace.....	55
6.7.1	Výběr vhodných případů.....	56
6.7.2	Konzultace	56
6.7.3	Výsledek mediace	57
ZÁVĚR.....		60
Resumé		61
Seznam použité literatury		62

ÚVOD

Téma diplomové práce je poškozený a jejím cílem je seznámit čtenáře s problematikou poškozeného v trestním řízení. Následující řádky objasňují odpovědi na otázky, kdo je vlastně považován za poškozeného a jakými prostředky se může domáhat náhrady škody. Mimo jiné, na tento pojem nelze nahlížet pouze po stránce legislativní úpravy, jde především o člověka, který se do role poškozeného vtělit nechtěl. Trestný čin mu často způsobí škodu fyzickou i psychickou, kdy tyto následky mohou být fatálnější, než případná materiální újma. Proto je třeba brát institut poškozeného zcela vážně, a to i z důvodu, že nikdy nevíme, kdy se můžeme v tomto postavení sami ocitnout. Musíme rovněž zohlednit, že tato problematika zaměstnává i další obory, jako např. zdravotnictví, sociální péči a jiné.

Další z důvodů, proč této oblasti věnovat pozornost, je určitá nedocenenost postavení poškozeného, jako strany v trestním řízení. Díky tomu je nahlíženo na poškozeného i z pohledu jeho významu pro celkové trestní řízení. Je třeba se na něj dívat jako na osobu, která velice často na základě svědecké výpovědi vnese do celého případu relevantní informace, které přispějí ve velké míře ke správnému rozhodnutí ve věci.

Legislativa v oblasti poškozeného doznala značných změn, a to především v roce 2001 a dále potom rozšířením pojmu poškozeného novelou trestního řádu, zákonem č. 181/2011 Sb., kdy se v rámci těchto změn můžeme bavit o jakémisi nastolení nového postavení poškozeného, jako jedné ze stran trestního řízení.

V neposlední řadě musíme uvést, že dne 30. ledna 2013 byl schválen zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) s účinností od 1. srpna 2013. V tomto zákoně došlo k novelizaci trestního řádu, a to mimo jiné i v ustanoveních týkajících se poškozeného, jeho práv a povinností a jeho postavení v trestním řízení.

V úvodním textu je pojednáno a spíše jen nastíněno, jak poškozený mohl uplatňovat nárok na náhradu škody. Jedná se o rozdělení na dobu za

Rakousko-Uherska a na dobu trestního řádu z roku 1950 a trestního řádu z roku 1956. Značná důležitost je kladena na postavení poškozeného v trestním řízení v současné době a na změny, které proběhly v posledních letech.

Dále se téma ubírá k problematice mladistvých, který spadá pod právní úpravu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Tomuto je věnována značná pozornost i z toho důvodu, že k mladistvým musí být pečlivý přístup ze strany orgánů činných v trestním řízení z důvodu náchylnosti mladistvého k dalšímu vývoji jeho osobnosti.

Následující kapitola studuje jednotlivé fáze trestního řízení a rovněž zjišťuje, jak a jakým způsobem se může poškozený domoci svých práv na náhradu škody v jednotlivých fázích trestního řízení, neboť každá fáze má svá konkrétní specifika. Jednotlivá práva v každé fázi jsou rozebrána zvlášť z důvodu, aby se případný poškozený snadněji orientoval ve své problematice a mohl tak lépe uplatňovat, resp. zcela uplatňovat, všechna svá práva, která jsou mu ze zákona přiznána.

Kapitola zastupování poškozeného se dostává také k institutu společného zmocněnce, kterému je věnována podstatná část. Nejsou opomenuty ani základní typy zastupování, jako zákonný zástupce a opatrovník.

V závěru se téma obrací na způsoby mediace, jako na jednu z alternativních možností řešení sporů. Je v něm pojednáno o tom, kdy a jak mediace vznikla, kdy nabrala zákonných obrysů a stala se součástí platného práva u nás, tak i ve světě. Předmětem zájmu je mediace jako celek, její fungování a za jakých možností je způsobilá tato instituce být aplikovatelná na jednotlivé případy v trestním řízení. Důležitá je i historie tohoto institutu, samotný vznik a její úspěchy u nás. Dále se text zaměřuje na různé aspekty, ve kterých je možné spatřovat určitá rizika v mediaci, která mohou hrozit za předpokladu nevhodně zvoleného případu. Ke konci této kapitoly práce nastíní rysy výsledků, kdy je považováno, že mediace byla úspěšně ukončena.

1 Poškozený z historického hlediska

1.1. Trestní řád č. 87/1950 Sb.

Za poškozeného se považoval dle trestního řádu ten, který utrpěl škodu trestným činem, který byl předmětem trestního řízení a za předpokladu, že škoda byla způsobena skutkem, který byl předmětem obžaloby. Poškozený měl nárok na náhradu škody, pokud se řádně a včas připojil do trestního řízení se svým nárokem na náhradu škody. Na základě jeho podání jeho nároku na náhradu škody soud rozhodl v trestním řízení o jeho nárocích, zda jsou oprávněné nebo nikoliv. Je podstatné zmínit, že soud neměl ve své pravomoci z úřední povinnosti rozhodnout o nároku na náhradu škody.

Mezi práva poškozeného dle trestního řádu č.87/1950 Sb., řadíme jeho základní právo, a to právo uplatňovat své nároky, které vzešly z trestného činu. Poškozený dále mohl podávat návrhy jak v hlavním, tak i v odvolacím řízení, dále poškozený mohl nahlížet do spisů, být vyrozuměn o tom, kdy se koná hlavní líčení i veřejné zasedání o odvolání. V hlavním líčení mohl podat návrh na uplatnění svého nároku. Mezi další jeho práva náležela možnost odvolat se, přičemž jeho odvolání mohlo směřovat pouze proti výroku, který se vyjadřoval o jeho nárocích.

Poškozený měl právo být, resp. musel být vždy poučen o svých právech v jednotlivých fázích trestního řízení. Co se týče jednotlivých fází trestního řízení, tak v přípravném řízení byl poučen prokurátorem a v hlavním líčení byl poučen předsedou senátu. Také bylo pamatováno na to, že mohla nastat situace, kdy poškozeným nebyla svéprávná osoba a jeho právo za poškozeného vykonával zákonný zástupce. Další skutečností je, že poškozený měl právo se nechat zastoupit zmocněncem. Pokud poškozený zemřel, tak práva poškozeného přešla na jeho právního nástupce.

Poškozený měl právo proti rozsudku podat odvolání, přičemž o tomto právu byl poučen soudem prvního stupně u hlavního líčení. Poučení o odvolání proti rozsudku obsahoval v písemné podobě samotný rozsudek.

Bylo pamatováno i na maření uspokojení nároku poškozeného tak, že jestli se tato skutečnost předpokládala, tak prokurátor v přípravném řízení a v řízení před soudem byl oprávněn zajistit věci movité náležející obviněnému. Co se týče výše zajištění, tak bylo možno zajistit pouze předpokládanou výši škody.¹

1.2. Trestní řád č. 64/1956 Sb.

I zákon č. 64/1956 Sb., pokračoval v obdobném směru jako zákon č. 87/1950 Sb., který byl jeho předchůdcem. Tento zákon vymezoval pojem poškozený, jako toho, komu byla způsobena škoda trestným činem a tato škoda je zároveň uplatnitelná v řízení občanskoprávním, a zároveň poškozený nemohl být spoluobviněným. Pokud by tomu tak bylo, nelze skutečnost kvalifikovat jako oprávněný nárok na náhradu škody. Ve své podstatě se dostáváme k tomu, že pojem poškozený v trestním řádu č. 64/1956 Sb., je stejný jak v zákoně č.87/1950 Sb., ale jen se změnami ve formulaci. Pojem poškozený se změnil razantnějším způsobem až novelou zákona č. 181/2011 Sb. O náležitostech změn, týkajících se poškozeného, se budeme zabývat v kapitole současná právní úprava. Pokud se vrátíme zpět k poškozenému z trestního řádu č. 64/1956 Sb., který se vlastně zcela kryl po obsahové stránce s pojmem poškozený z trestního řádu z roku 1950, tak zjistíme, že se lišila pouhá formulace daného pojmu. Dále platilo, že poškozený svůj nárok na náhradu škody v trestním řízení mohl uplatňovat, jen pokud tento nárok neuplatnil např. v řízení daňovém, správním nebo občanskoprávním. Touto problematikou se budeme zabývat v jiné části. Pokud se týká procesních práv poškozeného při uplatňování nároku na náhradu škody, platí stejná práva jako

¹ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s.16-18. ISBN: 80-7184-618-X

z trestního řádu z roku 1950 a platí stejné postupy při domáhání se těchto procesních práv náležející poškozenému.²

1.3. Rakousko-Uherská úprava trestního řízení

Rakousko-Uherská úprava trestního řádu byla měněna ve formě novel a setrvala až do roku 1969, do doby 1. ledna 1969, než nabyl účinnosti nový trestní řád.

Co se týče poškozeného, tak je důležité poznamenat a posoudit, zda se jeho práva po celou dobu vývoje měnily. Musíme upozornit na jednu z významných právních úprav poškozeného, kterou datujeme do roku 1873. Zde je poprvé pojmenován poškozený v právní úpravě zejména v rakouském trestním řádu ze dne 23. května 1873 – *kdy se jednalo o soudní řád a vojenský trestní řád*. Tyto kodexy trestního práva jsou zejména důležité z toho důvodu, že byly převzaty první českou republikou a řádně ratifikovány a svým způsobem se prolínají do současnosti až dodnes s tím, že v současnosti trestní právo hmotné je nové od roku 2009. Trestní řád má nezměněnou podobu od roku 1969, který také vycházel z prvorepublikových kodexů z oblasti trestního práva, který je dle aktuálních potřeb novelizován.

Na území Čech a Moravy v době Rakousko-Uherska z hlediska práv poškozeného je třeba rozlišovat delikty stíhané z moci úřední a delikty, které byly v působnosti soukromé žaloby.³

Poškozenému stačilo pouze prokázat, že mu bylo ublíženo trestným činem a tvrdit, že tímto konkrétním trestným činem, mu byla zároveň způsobena i materiální újma.

² Srov. JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s.19-20. ISBN: 80-7184-618-X

³ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s. 11. ISBN: 80-7184-618-X

Oprávněnost nároku na náhradu škody se projednávala až před soudem a soud ve svém rozhodnutí meritorně stanovil, zda se přiznává náhrada škody, či nikoli a v jaké výši. Dnešní právní úprava vyžaduje prokázání právního nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo nároku na bezdůvodné obohacení. V tomto lze spatřovat významný rozdíl mezi starou úpravou Rakousko-Uherska a dnešní úpravou trestního řádu, která upravuje nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodné obohacení v institutu adhezního řízení. Určitá podobnost s dnešní právní úpravou spočívá v tom, že poškozený měl právo se přihlásit se svým nárokem do předem stanovené doby a po zmeškání této lhůty se mělo za to, že jeho právo zaniklo. Poškozenému mohlo být přiznáno postavení soukromého účastníka jen tehdy, pokud mu bylo trestným činem, který se stíhal žalobou veřejnou, ublíženo na jeho právech, pokud mu z tohoto ublížení vzešly práva povahy soukromoprávní, byla tu tedy souvislost mezi tvrzeným nárokem, trestným činem a pachatelem a pokud se poškozený připojil včas k trestnímu řízení. Z toho plyne, že poškozený se stává soukromým účastníkem, a zároveň vedlejším orgánem veřejné obžaloby.⁴ Poškozenému tedy vyplynula práva, že jako strana trestního řízení mu náleží práva obdobná, jaké má státní zástupce s tím, že pasivita poškozeného je přípustná.

Mezi tyto práva náleží, zejména podílet se na vyšetřování trestného činu a koordinaci s informacemi se státním zástupcem, nalézání důkazů pro zjištění škody a zjišťování, kdo škodu způsobil, hlavně se jedná o nalézání důkazů k usvědčení obviněného. Mezi další práva, která poškozenému příslušela v dané době, patřilo i nahlížení do spisu už za přípravného řízení, pokud tomu nebránily objektivní důvody. V té době institut nahlížení do spisu byla inovace stejně jako celkový pojem poškozený. K dalším právům náleželo vypovídat jako svědek ve věci samé. Velkou zajímavostí je, že poškozenému náleželo provádění závěrečné řeči a měl i v tomto případě značný podíl na rozhodování o vině, ale ne už o trestu, kde toto rozhodování příslušelo soudu. Jedním z dalších rozdílů se současnou právní úpravou trestního řádu je v tom, že poškozený v současnosti

⁴ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s.12. ISBN: 80-7184-618-X

může podávat řádné opravné prostředky, jako je odvolání proti výrokové části rozsudku, která se týká pouze poškozeného a za Rakousko-Uherska nebylo možné podávat opravné prostředky. Toto právo mu nebylo zákonem přiznáno z toho důvodu, že poškozený měl velice široká práva v souvislosti s dokazováním. Co se týče náhrady nákladů poškozeného, které mu vznikly v souvislosti s trestním řízením, jsou plně hrazeny ze strany obviněného, pokud byl shledán vinným v dané věci.

V této staré právní úpravě bylo zcela jiné rozlišování veřejného a soukromého práva. V dnešní době se aplikuje teorie organická a díky ní se rozeznává, zda se jedná o soukromé nebo veřejné právo. Zastupování státním zástupcem v trestním řízení se má používat pouze v takovém rozsahu, kdy je zasažen zájem veřejný a ne jen soukromoprávní. Z toho vyplývá, že za Rakousko-Uherska, když se jednalo o poškozeného, tak se mělo za to, že se musí jednat i o zásah do veřejného zájmu. V současnosti je pojem poškozený vnímán v rámci trestního práva širěji.

Dostáváme se k dalšímu kodexu trestního práva, který působil na našem území a jednalo se o vojenský trestní řád z roku 1912. Tento trestní řád také poznal pojem poškozeného, ale v daleko menším rozsahu a přiznával mu daleko menší práva, než za Rakousko-Uherska.

Dále ohledně trestního soudnictví a řízení zmiňuji československý trestní řád z roku 1950, kdy se postavení poškozeného projevovalo v té rovině, že předmětem řízení musel být skutek, který spáchal obviněný a být v příčinné souvislosti s poškozeným a vznikem škody. Poškozený, aby se mohl domoci svých práv, musel ze své vlastní iniciativy požádat soud o náhradu škody. Z toho plyne, že „soud nerozhodoval o náhradě škody z úřední moci“, ale na základě žádosti poškozeného, kdy poškozený musel podat žádost k soudu o náhradu škody, a zároveň vyčíslit předběžnou výši škody. K tomu, aby se poškozený mohl domoci svých práv, mu k tomu sloužily instituty jako nahlížení do spisu, činění návrhů v hlavním líčení a možnost dát se zastupovat zmocněncem, který se zúčastňoval, resp. měl stejné možnosti se zúčastnit procesních úkonů, jako kdyby byl poškozený. V tomto právním kodexu byla velká změna především v právní otázce procesního nástupnictví, a to v tom, že po smrti poškozeného, přecházelo

právo na oprávněné dědice ze závěti. V případě, kdy bylo rozhodnutí ihned vykonatelné, bylo možné ze strany státního zástupce, aby obviněnému zajistil majetek v hodnotě předpokládané škody a při odsuzujícím rozsudku, z tohoto zabaveného majetku se prováděl výkon rozhodnutí. Tento zajišťovací institut nebyl obligatorní náležitostí trestního řízení s předmětem náhrady škody.⁵

⁵ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s. 12-18. ISBN: 80-7184-618-X

2 Současná právní úprava poškozeného

2.1 Poškozený

Nejprve se práce zaměří na pojem poškozeného s účinností od roku 1969 do novely trestního řádu provedenou zákonem č. 181/2011 Sb., a to z toho důvodu, že pojem poškozený existoval bez změny po dobu necelého půl století. Zákonná definice poškozeného zněla tak, že poškozeným je každý, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda, morální nebo jiná škoda. V roce 2001 byl poněkud široký pojem poškozený zúžen, a to v ustanovení § 43 odst. 2 trestního řádu.

„Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.“

„Důvodová zpráva k vládnímu návrhu novely trestního řádu tuto změnu odůvodňuje tím, že dosavadní zákonné vymezení pojmu poškozeného se v některých případech ukázalo jako příliš široké, zejména tam, kde byl trestný čin spáchán ke škodě státu nebo blíže neurčenému počtu osob. Proto se navrhovalo upřesnění v tom směru, aby nezahrnoval osoby, které jsou jednáním postiženy až zprostředkovaně, nebo se za ně jen označují.“⁶

Toto zúžení ve formě ustanovení § 43 odst. 2 trestního řádu setrvalo dodnes. Zúžení je vysvětleno tím, že poškozeným mohla být jak fyzická osoba, tak i osoba právnická, takže i stát, jako zvláštní právnická osoba v to byla zahrnuta, proto nebylo potřebné dosavadní definice měnit.⁷

Považuji za důležité zhodnotit, jak vypadal pojem poškozený v období od roku 1969 do roku 2011, protože právě v tomto období pojem poškozený zůstával

⁶ JELÍNEK, Jiří. Trestního řádu 2001. *Kriminalistika*. 1/2002 s. 22

⁷ JELÍNEK, Jiří. Trestního řádu 2001. *Kriminalistika*. 1/2002 s. 29

stejný po celou tu dobu. Právě z tohoto důvodu pokládám za podstatné popsat okolnosti, proč tomu tak bylo a proč nedocházelo k významnějším změnám v této oblasti.

Trestní řád zákon č. 141/1961 Sb., je několikrát novelizován a novely trestního řádu za poslední období jsou prováděny zákonem č. 181/2011 Sb., který nabyl účinnosti 1.7.2011, zákonem č. 459/2011 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1.1.2012, zákonem č. 193/2012 Sb., který nabyl účinnosti 1.9.2012, zákonem č. 273/2012 Sb., který nabyl účinnosti 1.10.2012, zákonem č. 390/2012 Sb., který nabyl účinnosti 8.12.2012.

Poslední novela trestního řádu je provedena zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Tento zákon v části druhé v § 51, kde jsou upraveny změny trestního řádu, nabývá účinnosti prvním dnem šestého kalendářního měsíce následujícího po dni jeho vyhlášení, účinnosti tedy nabývá dne 1. 8. 2013.

2.2 Poškozený dle novely trestního řádu č. 181/2011 Sb.

Trestní řád s účinností od 1. července 2011 provedl několik podstatných změn, a to i v oblasti poškozeného. Lze říci, že se jedná o změny, které rozšiřují pojem poškozeného a rozšiřují také jeho práva na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení, v adhezním řízení. Je podstatné zmínit, že od roku 1969, kdy je trestní řád součástí našeho právního řádu, tak nedoznal institut poškozeného velkých změn. Spíše, co se týče pojmu poškozený, zůstal tento pojem nedotčen, ale s novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 181/2011 Sb., došlo v oblasti poškozený k podstatným změnám v pojmu a to jeho rozšířením o náležitosti, kdo všechno je poškozeným. Lze z toho usuzovat, že trestní řád s touto novelou odstartoval období, v němž bude možno lépe uplatňovat práva poškozeného v rámci trestního řízení. Ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu v současné době uvádí, že za poškozeného se považuje „*ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo*

nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.“ Pod „starou“ úpravou se nachází vymezení pojmu poškozeného tak, že poškozený je *„ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobená majetková škoda, morální nebo jiná škoda.“*⁸ Pokud toto nynější ustanovení o poškozeném porovnáme s předchozí úpravou, tak je zřejmé, že novými náležitostmi, které rozšiřují původní pojem, jsou nemajetková újma a bezdůvodné obohacení pachatele na úkor poškozeného.

Poškozený má dle § 43 odst. 1 trestního řádu *„právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit.“*

Velice podstatné je zmínit právní nároky, kterými nyní disponuje poškozený a které jsou uvedeny v § 43 odst. 3 trestního řádu. Poškozený je oprávněn navrhnout soudu, aby v odsuzujícím rozsudku rozhodl o uložení povinnosti obžalovanému nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný trestným činem získal na úkor poškozeného.

Důvodová zpráva praví, že cílem je rozšířit majetkové uspokojení poškozeného, které je možné uspokojit rovnou v trestním řízení. Ve své podstatě došlo ke sjednocení pojmu poškozeného z trestního řádu s pojmy, které jsou užívány občanským zákoníkem.⁹

⁸ § 43 odst. 1. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

⁹ Srov. Důvodová zpráva k novele trestního řádu provedené zákonem č. 181/2011 Sb., str. 12

2.3 Dohoda o vině a trestu

Do trestního řádu byl zaveden institut, který umožňuje sjednat dohodu o vině a trestu. Např. ve Slovenské republice tento institut nabyt účinnosti již v roce 2005 a dalo by se říci, že je to jeden ze způsobů řešení sporů pocházející z angloamerického právního systému. Rozdíl oproti projednávání obžaloby u hlavního líčení spočívá v tom, že pokud soud s výsledkem dohody projeví souhlas (strany se dohodnou a státní zástupce předá návrh dohody ke schválení soudu), tak soud vydá rozhodnutí, ve kterém dohodu schválí.

U odklonů nedochází k veřejnému vyhlášení rozsudku, ale soud rozhoduje neveřejně, vydáním usnesení. Soud rozhoduje neveřejně vydáním trestního příkazu, u podmíněného zastavení trestního stíhání, nebo při schválení narovnání, nebo schválení dohody o vině a trestu. V neposlední řadě, oproti znakům hlavního líčení, zde neprobíhá dokazování.

Výhody a nevýhody této instituce spočívají v tom, že dohodou lze případ vyřídit rychle a poměrně jednoduše a lze vyřídit velké množství případů. Náklady jsou v tomto případě podstatně menší, než náklady, které jsou potřebné k vynaložení klasického řešení, a to soudním řízením. Odpůrci této instituce aplikují argumentem, že přiznání viny má za následek nesprávné a nepřesné výsledky dohod. Uvádí, že dohody jsou ovládané irelevantními skutečnostmi, které nemají mnoho společného s nápravným působením na obviněného. Jedná se o to, že výsledkem dohody může být podstatné snížení trestu pachateli, který by mu hrozil v klasickém pojetí trestního řízení. Může se stát i případ, že nevinná osoba byla obviněna ze spáchání trestného činu jen proto, že z bezdůvodné obavy hrozícího trestu se doznala k činu, který nespáchala. Závěry amerických autorit se příklání k závěrům pro tuto instituci.¹⁰

Mimo jiné tato úprava existuje od začátku roku 2006 na Slovensku, kdy proběhla velká rekonstrukce trestního poriadku.

¹⁰ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha CODEX Bohemia. 1999. s. 327. ISBN: 80-85963-89-2

Institut dohody o vině a trestu přinesla novela trestního řádu provedená zákonem č. 193/2012 Sb., účinná od 1.9.2012. Dohodu o vině a trestu je možné charakterizovat jako postup, při kterém se obviněný, zastoupený obhájcem, poškozený a státní zástupce dohodnou na návrhu dohody o vině a trestu, kterou musí schválit a vyhlásit soud odsuzujícím rozsudkem. Soud schvaluje dohodu bez provádění dokazování viny a jestliže soud s dohodou souhlasí, vydává se odsuzující rozsudek. Proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, resp. náhradu škody, nemajetkovou újmu v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení, má právo poškozený za určitých okolností podat odvolání. Odvolání lze podat jen tehdy, pokud rozsudek není v souladu o vině a trestu. Pro poškozeného je dohoda o vině a trestu prostředkem k rychlému uspokojení jeho nároků. O možnosti uzavřít dohodu o vině a trestu musí být v souladu s § 46 trestního řádu poškozený poučen orgány činnými v trestním řízení a upozorněn hlavně na to, *„že může dojít k sjednání dohody o vině a trestu a že v takovém případě může uplatnit nárok na náhradu škody, nebo nemajetkové újmy v penězích nebo nárok na vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání o takové dohodě.“* Dohodu o vině a trestu nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu a v řízení proti uprchlému.

Podle trestního řádu lze také schválit narovnání. Narovnání je možné v řízení o přečinu se souhlasem obviněného a poškozeného. V přípravném řízení státní zástupce má právo rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání a v hlavním líčení o tom rozhoduje soud, pokud obviněný prohlásí, že spáchal skutek, uhradí poškozenému škodu nebo nemajetkovou újmu nebo vydá bezdůvodné obohacení nebo učiní jiná vhodná opatření nebo učiní potřebné úkony k jejich úhradě a složí na účet soudu nebo na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

2.4 Poškozený dle zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů přináší i novelu trestního řádu, která prohlubuje účast poškozených na trestním řízení a rozšiřuje okruh jejich práv, protože umožňuje již od zahájení trestního stíhání poškozenému, zmocněnci poškozeného účastnit se vyšetřovacích úkonů, rozšiřuje okruh rozhodnutí zasílaných poškozenému, jako například usnesení o zahájení trestního stíhání, poškozený má právo prostudovat spisy a činit návrhy na doplnění dokazování.¹¹

Zákonem o obětech trestných činů se doplňuje trestní řád v ustanovení § 2, kdy poškozený má právo v každém období řízení plně uplatnit svoje práva, o kterých jsou orgány činné v trestním řízení povinny poškozeného vhodným způsobem a srozumitelně poučit.

Ustanovení § 51 zákona o obětech trestných činů dále rozšiřuje ustanovení § 46 trestního řádu tak, že pokud má poškozený postavení oběti podle zákona o obětech trestných činů, jsou rovněž orgány činné v trestním řízení povinny poškozeného poučit o jeho právech podle zákona o obětech trestných činů.

Poškozený, který je obětí trestného činu má právo učinit prohlášení o tom, jaký dopad má trestný čin na jeho dosavadní život. Podle novely trestního řádu je poškozený povinen doložit důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení. O tomto právu a povinnosti musí být poškozený také poučen. Poškozený má právo na bezplatného zmocněnce, pokud je nemajetný,

¹¹ Srov . *Ministerstvo vnitra České republiky. Zákon o obětech trestných činů - základní informace.* (online) (cit. 3.5.2013). Dostupné z: <http://www.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aizrrwg3bmqm&q=Z%C3%A1kon+o+ob%C4%9Btech+trestn%C3%BDch+%C4%8Din%C5%AF&ok.x=6&ok.y=6#gsc.tab=0&gsc.q=Z%C3%A1kon%20o%20ob%C4%9Btech%20trestn%C3%BDch%20%C4%8Din%C5%AF&gsc.page=1>

nebo zvlášť zranitelnou obětí, nebo se jedná o poškozeného mladšího osmnácti let, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku. Významnou změnou pro ochranu poškozeného a osob mu blízkých je zavedení předběžných opatření. Jedná se o zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti a o ochranu poškozeného před obviněným. Jako předběžná opatření, s přihlédnutím k osobě obviněného, k závažnosti trestné činnosti a zájmům poškozeného, bude možno uložit opatření, přičemž se jedná o taxativní výčet uvedený v novele trestního řádu. Obviněnému může být uložen zákaz styku s poškozeným, s osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jiné opatření uvedené v novele trestního řádu.¹²

2.5 Možnosti alternativních trestů

Významná novela trestního řádu z roku 2001 upravovala, resp. přišla s novými instituty pro trestní řád, jako např. využívání alternativních trestů v součinnosti s mediační a probační službou.

Jak vypadá mediační a probační služba dnes: je to velké plus, které se ukázalo za dobu jejího fungování a význam alternativních trestů se začal daleko více využívat v případech, kde je trest odnětí svobody „nepotřebný“. Je to velký krok vpřed v pozitivním slova smyslu a je třeba dbát na to, aby mediační a probační služba měla co možná nejlepší podmínky pro výkon její činnosti, a to minimálně z toho důvodu, že alternativní tresty odlehčují zatíženému vězeňskému a soudnímu systému, kde jsou často i pachatelé, pro které by postačil trest alternativní, v součinnosti s mediační a probační službou a splnil by účel trestu stejně, ne-li daleko lépe, než trest odnětí svobody samotný. Tuto exkurzi do výkonu trestu jsem si dovolil zmínit proto, že přímo souvisí s mediací mezi poškozeným a pachatelem. S novelou trestního řádu a se zákonem o probační a mediační službě se uzákonila možnost aplikovat širší spektrum alternativních

¹² Srov. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

trestů. Probační a mediační služba provádí v souladu s právními předpisy úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. Vykonávají dohled nad obviněným, obžalovaným i nad odsouzeným a také vykonávají kontrolu výkonu trestu na svobodě a plnění opatření, která jim byla uložena. Zprostředkovávají řešení sporů mezi poškozeným a obviněným, aby došlo k narovnání konfliktu v souvislosti s trestním řízením.

3 Mladistvý jako poškozený

Oběť s poškozeným se prolíná, protože poškozený chce buďto patřičnou náhradu škody, nebo přiměřené zadostiučinění. Na úvod je třeba definovat některé pojmy. Pojem dítě je definován odlišněji v trestním zákoníku, kde výkladové ustanovení v §126 trestního zákoníku definuje pojem dítě, jako osobu mladší osmnáct let, pokud trestní zákoník nestanoví jinak. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže definuje pojem dítě tak, že: „dítětem mladším patnácti let je ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného, nedovrší patnáctý rok věku.“ (§2(1)b ZSVM).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže používá pojem mladistvý a mladistvý dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže je ten, „kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok svého věku a nepřekročí osmnáctý rok svého věku“. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže používá také pojem mládež a podle § 2 odst. 1 písm. a zákona o soudnictví ve věcech mládeže, mládeži jsou děti a mladiství.

Práva poškozených jsou upravena také v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

V ustanovení § 3 odst. 7 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je zakotvena jedna ze základních zásad řízení ve věcech mládeže. Touto zásadou je uspokojení zájmů poškozeného.

Toto ustanovení vyjadřuje požadavek, aby bylo v řízení dosaženo náhrady škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo vydáno bezdůvodné obohacení, která

byla způsobena trestným činem anebo také, aby došlo k patřičnému zadostiučinění.¹³

Z ustanovení § 45 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, který se dotýká práv a zájmů poškozeného, dovodíme, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny přihlížet k oprávněným zájmům poškozeného. K tomu řadíme povinnost ze strany orgánů činných v trestním řízení poučit poškozeného o jeho právech a poskytnout mu možnost na celkové uplatnění jeho práv. Dále je možné aplikovat i zvláštní způsoby řízení, které vedou k náhradě škody, nebo k jinému odčinění škodlivých následku provinění. Aplikace je možná, pokud tak státní zástupce a později u hlavního líčení samosoudce nebo senát na základě okolností svolí. Vždy je posuzována vhodnost a účelnost takového postupu.

Dále poškozený, jehož adresa pobytu, sídla nebo místa podnikání je známa, musí být orgánem činným dle § 45 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže vyrozuměn o tom, že mladistvý prohlásil, že je připraven škodu vzniklou činem nahradit, či jinak odčinit nebo přispět k narovnání škodlivých následků činu. Totéž platí, jestliže mladistvý na sebe vezme povinnost, která se bezprostředně dotýká zájmů poškozeného.

Další oprávnění vztahující se k osobě poškozeného najdeme v § 54 odst. 1, § 62 odst. 3, § 64 odst. 4, § 65 odst. 3, § 66 odst. 2, § 70 odst. 4 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.¹⁴

Před účinností zákona o soudnictví ve věcech mládeže upravovala mladistvé a jejich právní režim hlava dvacátá, oddíl první v ustanovení § 292 - § 301 trestního řádu. Jak již bylo zmíněno, s účinností od 1. ledna 2004 vstoupil v platnost zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za činy protiprávní povahy, které jsou uvedené v trestním

¹³ Srov. Jelínek, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde. 2007. s. 163. ISBN: 978-80-7201-641-9

¹⁴ Srov. RŮŽIČKA, Miroslav - PŮRY, František - ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 249. ISBN: 978-80-7179-559-9

zákoně. Za takové činy, provinění, ukládá následně opatření. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže dále upravuje postup v řízení, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

Přímo zákon o soudnictví ve věcech mládeže definuje řízení následovně tak, že pokud tento zákon nestanoví jinak, tak se postupuje v řízení proti mladistvému podle trestního řádu.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže stojí na koncepci restorativní spravedlnosti. Zejména na urovnání vztahů mezi pachatelem a poškozeným, případně obětí. Proto se tento zákon zaměřuje na nápravu všech škodlivých následků, které byly proviněním způsobeny. Zákon se dále zaměřuje na odstranění všech škodlivých vlivů, které působí na děti a mladistvé.

Soudnictví ve věcech mládeže je vykonáváno soudy pro mládež.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže podle § 3 odst. 8 zákon o soudnictví ve věcech mládeže dále stanoví, že soudci, státní zástupci a příslušníci policejních orgánů a úředníci probační a mediační služby působící v trestních věcech mládeže musí mít zvláštní průpravu proto, aby mohli a byli vůbec způsobilí k zacházení s mládeží.

Jak už bylo zmíněno, trestným činem se rozumí, za předpokladu, že jej spáchal mladistvý, provinění a trestem za takto spáchané provinění mladistvým je opatření.

Za provinění lze uložit mladistvému následující opatření, výchovná opatření dle ustanovení § 15 zákona o soudnictví ve věcech mládeže a ochranná opatření dle ustanovení § 21 téhož zákona a dále potom trestní opatření dle ustanovení § 24 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Řízení dle ustanovení § 3 odst. 7 zákona o soudnictví ve věcech mládeže směřuje k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, anebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění.

V řízení ve věcech mládeže je možné podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání, tak je možné i odstoupit od trestního stíhání. Odstoupit od trestního stíhání je možné v případech, kdy mladistvý se podrobil řádnému probačnímu programu a byla zcela nebo alespoň částečně uhrazena škoda vzniklá proviněním a dále poškozený s tímto odškodněním souhlasil. V této situaci má právo poškozený být informován o odstoupení od trestního stíhání mladistvého.

4 Poškozený v jednotlivých fázích trestního řízení

Poškozený je ten, komu bylo trestním činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestním činem obohatil.¹⁵ Toto lze charakterizovat, jako široké vymezení pojmu poškozeného, který je zúžen v § 43 odst. 2 trestního řádu, a to, že „za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik, není v příčinné souvislosti s trestným činem.“¹⁶

Pojem poškozeného je zúžen i v § 310a trestního řádu pro účely narovnání, kdy je vyloučen právní nástupce z možnosti vykonávat práva poškozeného.

Trestní řád rozlišuje dvě kategorie poškozených. Poškození, kteří mohou žádat náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích a vydání bezdůvodného obohacení, mohou být subjektem tzv. adhezního řízení. Dále jsou poškození, kteří mají pouze tzv. procesní práva, nemají oprávnění požadovat náhradu škody, nemajetkovou újmu v penězích a vydání bezdůvodného obohacení. Poškozený je stranou v trestním řízení.

Poškozený se může ocitnout v jednotlivých fázích trestního řízení, které přinášejí sebou různá procesní práva pro poškozeného, kdy mezi jednotlivé fáze řadíme

¹⁵ Srov. § 43 odst. 2. . Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁶ Srov. § 43 odst. 2. . Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

přípravné řízení a předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, odvolací řízení a vykonávací řízení.

Práce uvádí rozdělení jednotlivých práv poškozeného, a to z důvodu přehlednosti a orientaci při případném uplatňování těchto procesních práv náležejících poškozenému.

4.1 Práva poškozeného

Hlavním záměrem procesních práv poškozeného je v tom, že tyto procesní práva mají pomoci k dosažení cíle, kterým je náhrada škody nebo nemajetkové újmy v penězích, jež byla poškozenému trestním činem způsobena, nebo vydání bezdůvodného obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestním činem získal. Cílem je také morální zadostiučinění, které spočívá v odsouzení pachatele, který spáchal trestný čin, anebo uložení alternativního trestu, případně uzavření dohody o vině a trestu mezi poškozeným a pachatelem.

4.1.1 Práva, která náleží všem poškozeným

Mezi tyto práva řadíme především právo poškozeného na poučení o svých právech a právo na poskytnutí možnosti k jejich uplatnění.

Poškozený má právo být poučen o svých právech již v přípravném řízení, také u hlavního líčení, pokud uplatňuje nárok na náhradu škody nebo nemajetné újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, dále pokud poškozený vypovídá před soudem jako svědek a také v případě možnosti uzavření dohody o vině a trestu.

Pokud má poškozený postavení oběti podle zákona o obětech trestných činů, má právo být poučen o právech podle zákona o obětech trestných činů. Toto právo je doplněno v novele trestního řádu provedeno zákonem č. 45/2013 Sb., zákonem o obětech trestných činů.

Právo na jednání s poškozeným při provádění právních úkonů tak, jak to vyžaduje účel trestního řízení a aby byla osobnost poškozeného ušetřena.

Jako konkrétní příklad lze uvést, že poskytování informací veřejnosti, i když se nejedná o informace přímo související s případem, by neměly být poskytovány sdělovacím prostředkům dle ustanovení § 8a trestního řádu. Samozřejmě není tedy ani možné poskytovat informace, které přímo souvisí s případem. Dále podle ustanovení § 102 trestního řádu, aby výslech poškozeného mladšího patnácti let byl prováděn zvláště šetrným způsobem, protože eventuální případné negativní zkušenosti by mohly ovlivnit nepříznivě duševní stav jedince do budoucna. Novela trestního řádu upravuje věk vyslychané osoby a posouvá věkovou hranici na osobu mladší osmnácti let. Také je možnost, aby byla vyloučena veřejnost z hlavního líčení, jejímž účelem je, aby nebyla ohrožena bezpečnost nebo jiný důležitý zájem.

Právo používat před orgány činnými v trestním řízení svého rodného jazyka.

Patří to k jednomu ze základních předpokladů pro přesné vymezení a ohraničení výpovědi poškozeného a je zapotřebí odborníka z oblasti, který zprostředkuje zcela správný význam tlumočených vět. Uzakoňuje to ustanovení § 2 odst. 14 trestního řádu.

Právo na doplňování dokazování.

Poškozený má v trestním řízení postavení strany a jeho aktivní účast v trestním řízení má přispívat k nejúplnějšmu zjištění skutkového stavu věci, aby v souladu s ustanovením § 2 odst. 5 trestního řádu nebyly důvodné pochybnosti o tom, zda tomu tak skutečně je, a to v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení.

Právo nahlížet do spisu.

Poškozený má právo nahlížet do spisu, ale existují i výjimky, kdy toto právo je zamítnuto. Těmito výjimkami je nahlížet do protokolu o hlasování senátu soudu, činit z protokolu o hlasování výpisky a poznámky a pořizovat si kopie z protokolu o hlasování a jeho části, byť by to bylo na vlastní náklady poškozeného.

Právo žádat státního zástupce o odstranění průtahů ve vyšetřování anebo žádat o odstranění vad ve vyšetřování.

Pokud se týká průtahů ve vyšetřování, jsou stanoveny lhůty pro orgány činné v trestním řízení a jestliže neprobíhalo vyšetřování ve stanovených lhůtách dle ustanovení § 167 trestního řádu, kde je zavedeno, že pouze obligatorním zdůvodněním se lze odchýlit od dodržení lhůt, může žádat poškozený o odstranění průtahů ve vyšetřování, nebo žádat o odstranění vad ve vyšetřování.

Právo na to, aby poškozenému byly do vlastních rukou doručeny opisy rozhodnutí, proti kterým může podat opravný prostředek.

Poškozený má právo na doručení usnesení o odložení věci, o postoupení věci, má právo na doručení jiných rozhodnutí ve věci, má právo, aby mu bylo doručeno rozhodnutí o ukončení věci, aby mu byl doručen rozsudek nebo trestní příkaz a jiné rozhodnutí ve věci.

Právo poškozeného být vyrozuměn o tom, že se koná hlavní líčení, vyrozuměn o veřejném zasedání konaného o odvolání, nebo o schválení dohody o vině a trestu a právo účastnit se hlavního líčení.

Poškozený má právo zúčastnit se hlavního líčení, včetně veřejného zasedání konaného o odvolání. Na základě vyrozumění soudem o konání hlavního líčení, se poškozený dostaví k hlavnímu líčení. Ve vyrozumění musí být uvedeno konkrétní datum a přesný čas začátku hlavního líčení a přesné místo konání hlavního líčení. Zároveň musí být v souladu s ustanovením § 198 trestního řádu zachována nejméně třídní lhůta k přípravě.

Často se vyskytují případy, kdy je poškozený předvoláván zároveň jako svědek. Za této okolnosti může být účast na hlavním líčení pro poškozeného dokonce povinná a také může požádat soud o možnost vypovídat v nepřítomnosti obžalovaného.

V případě zastupování poškozeného zmocněncem se o konání hlavního líčení vyrozumí jen zmocněnec. Pro případ, že by se k hlavnímu líčení poškozený a případně zmocněnec nedostavil, tak je v souladu s ustanovením § 198 odst. 2

trestního řádu předem pro tuto skutečnost stanovena povinnost orgánům činným v trestním řízení, vyzoomět poškozeneho a poučit jej o jeho právech uplatnit nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Soud bude rozhodovat na základě podkladů předložených poškozeneým, pokud jsou obsaženy ve spise, anebo dojdou-li soudu dříve než soud přikročí k samotnému dokazování v hlavním líčení.

Dále při hlavním líčení má poškozeneý právo klást otázky vyslychaným osobám se souhlasem předsedy senátu. Toto právo přichází na řadu až po vyslechnutí svědka předsedou senátu, případně přisedicemi a po dotazování státního zástupce a obhájce obviněného.¹⁷

Právo na vyjádření a konečný návrh

Poškozeneý má právo se po dokazování v hlavním líčení k celé věci vyjádřit a má možnost přednést konečný návrh. Toto právo má poškozeneý jen v případě, pokud není zastoupen zmocněncem, protože v tomto případě má právo vyjádřit se za poškozeneého zmocněnec.

Právo na zastoupení.

Dalším z práv poškozeneého je být zastoupen zmocněncem. O tomto právu poškozeneého pojednává kapitola zastupování poškozeneého.

4.1.2 Právo poškozeneého na náhradu škody proti obviněnému a na peněžitou pomoc

Poškozeneý má právo dle trestního řádu na náhradu škody, nebo nemajetkové újmy v peněžích, jež byla poškozeneému trestním činem způsobena nebo právo na vydání bezdůvodného obohacení, které obžalovaný na úkor poškozeneého trestním činem získal.

¹⁷ Srov. PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeneého v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2002. č. 6-7. s. 65. ISSN 1210-6348.

Po přednesení obžaloby má poškozený právo podle § 206 odst. 2 trestního řádu navrhnout, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích způsobené trestním činem nebo k vydání bezdůvodného obohacení získaného trestním činem a v jakém rozsahu. Poškozený musí uvést, jakou výši náhrady škody požaduje a z jakých důvodů uplatňuje nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení musí obsahovat určité formální náležitosti. Nelze považovat za návrh, když poškozený požaduje náhradu škody např. v plné výši a neuvede konkrétní částku, v jaké výši mu vznikla škoda nebo jiná újma a kterou poškozený požaduje, nebo se připojí k adheznímu řízení za absurdních situací, nebo se připojí s nárokem až v řízení před soudem po zahájení dokazování, nebo se připojí, až se zjistí pachatel.

Poškozený, fyzická osoba, může být obětí, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. V této situaci má poškozený právo na peněžitou pomoc ze strany státu, jehož právo bylo upraveno zákonem č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. Z důvodu komplexnosti zákona o obětech v trestní činnosti se přebírá dosavadní úprava peněžité pomoci obětem trestné činnosti obsažená v zákoně č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti do zákona č. 45/2013 Sb., zákona o obětech trestných činů. Zákony mimo jiné upravují podmínky pro vyplacení peněžité pomoci státem obětem trestné činnosti.

Právo na opravný prostředek

Po vyhlášení rozsudku soudem, má poškozený právo napadnout rozsudek odvoláním. Pokud se poškozený nevyjádří u hlavního líčení k opravnému prostředku, má právo na podání odvolání proti rozsudku ještě po jeho doručení. Poškozený má také právo podat odpor proti trestnímu příkazu a právo na podání stížnosti proti usnesení vydané orgánem činným v trestním řízení.

Trestní řád poskytuje poškozenému možnost udělit souhlas k rozhodnutí o schválení narovnání a uzavřít, jako poškozený s obviněným, dohodu o vině a trestu a zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu.¹⁸

4.2 Vzdání se práv poškozeného

Dle ustanovení § 43 odst. 4 trestního řádu je možné, aby se poškozený vzdal svých procesních práv. Poškozený musí učinit toto rozhodnutí o vzdání se svých procesních práv, které mu přiznává zákon, výslovným prohlášením, sděleným orgánům činným v trestním řízení.

Důležité je, že se poškozený vzdává procesních práv, která mu trestní řád přiznává, a tedy nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo nárok na vydání bezdůvodného obohacení po obviněném, lze dále vymáhat, resp. toto právo nezaniká a poškozený se v tom případě může obrátit na civilní řízení resp. podat žalobu k věcně a místně příslušnému soudu a domáhat se náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení občanskoprávní cestou. Je to důležité z toho důvodu, že i potom, co se vzdal svých procesních práv, které plynou z trestního řádu poškozenému, nezaniká právní nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení jinou zákonnou cestou. Pokud by došlo ze strany obviněného (dlužníka v občanskoprávním sporu) k uspokojení nároku náhrady škody poškozenému, tak se nelze bavit o bezdůvodném obohacení pro poškozeného, protože nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo nárok na vydání bezdůvodného obohacení poškozenému, tímto vzdáním se procesních práv, nezaniká.

Otázkou ovšem zůstává, když by se poškozený vzdal svých procesních práv ještě před okamžikem, kdy by nebyl poučen o svých právech, zda by mohl vzít tuto

¹⁸ Srov. PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2002. č. 6-7. s. 64 - 66. ISSN 1210-6348.

okolnost zpět a dále uplatňovat nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Za předpokladu, že by nastala obdobná situace s tím, že poškozený byl řádně poučen ze strany orgánů činných v trestním řízení, tak jestli lze uplatňovat náhradu škody i po tom, co učinil poškozený prohlášení, že se vzdává svých procesních práv.

Jelikož zákon tento postup nevyklučuje, tak lze dovést přípustnost zpětvzetí prohlášení poškozeného o vzdání se svých procesních práv. V takovém případě, orgán činný v trestním řízení, který vede toto řízení, formálně nerozhoduje o takovém úkonu poškozeného. Rozhoduje fakticky až od okamžiku, kdy vůči němu bylo učiněno zpětvzetí prohlášení, tak začne orgán činný v trestním řízení postupovat vůči poškozenému tak, jako by vůbec poškozený neučinil prohlášení podle ustanovení § 43 odst. 4 trestního řádu o vzdání se svých procesních práv.¹⁹

Má se za to, že k žádnému úkonu v podobě vzdání se procesních práv nedošlo. Nelze říci, že by to platilo zcela. Když poškozený učiní úkon zpětvzetí prohlášení o vzdání se práv poškozeného, tak to nemá za následek, že by mu tato práva náležela i zpětně za dobu, kdy bylo dle ustanovení § 43 odst. 4 trestního řádu učiněno jeho prohlášení o vzdání se procesních práv.

Z toho plyne, že není možné, aby orgán činný v trestním řízení konal zpětně úkony s tím, že by poškozenému zasílal případná rozhodnutí, která proběhla v době, kdy poškozený byl ve stádiu, kdy se vzdal svých procesních práv. Nelze, aby orgán činný v trestním řízení zpětně zasílal i jiné písemnosti, které by doručoval, kdyby se poškozený nevzdal svých procesních práv. V podstatě by se jednalo o porušení jedné ze základních zásad, zásady zákazu retroaktivity.

Dále je zapotřebí zmínit, že poškozený nemůže nabýt zpět práva, která tzv. v mezidobí nestihl uplatnit v zákonné lhůtě. Může se jednat o to, že v případě, kdy

¹⁹ Srov. RŮŽIČKA, Miroslav - PŮRY, František - ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 278. ISBN: 978-80-7179-559-9

již bylo zahájeno dokazování v hlavním líčení, nemůže uplatnit svůj nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo nárok na vydání bezdůvodného obohacení,²⁰ protože uplatnit náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení lze do doby, než začne dokazování v hlavním líčení a nelze tento úkon v hlavním líčení znovu opakovat jen proto, že poškozený znovu nabyl svých procesních práv.

Poškozený může uplatnit nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu. O tom musí být poškozený poučen orgány činnými v trestním řízení a musí mu být poskytnuta možnost uplatnění tohoto práva.

Dále jde např. o to, že nemůže poškozený dodatečně podat odvolání proti rozsudku jen proto, že v něm nebyl učiněn výrok o náhradě škody, kdy jde o podstatnou náležitost rozhodnutí, tedy v případě, pokud by se chtěl poškozený odvolávat.

Za zmínku stojí i to, že v komentáři k trestnímu řádu je nastíněna otázka v podobě, jak by mohla vypadat situace, kdy by se poškozený vzdal svých práv, ale ne zcela. Potom je také třeba nadefinovat, jestli by se jednalo o zbavení se procesních práv konkrétních, resp. konkrétně vyjmenovaných práv, kterých se poškozený vzdává. K této problematice autoři tohoto komentáře zaujali stanovisko, že tento zmíněný postup není přípustný. A to proto, že ani jednak není zákonem vymezen tento případný postup a tím se má za to, že zákon s touto situací, že by mohla nastat, ani nepočítá ze strany poškozeného a pak dále jsou jednotlivá práva spolu úzce propojena a navazují na sebe tak, že pokud neplatí jedno procesní právo, těžko by platilo i to druhé. Procesní práva kooperují ve své vlastní vzájemnosti. V praxi by to mohlo vypadat tak, že pokud poškozený bude chtít uplatnit nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, ale potřebuje získat informace ze spisu, aby uplatnil svůj nárok, dostáváme se k jeho právu nahlížet do spisu, kterého se poškozený vzdal. V daném případě se těžko dostane k hlavnímu líčení a k dalším možnostem

²⁰ Srov. § 43 odst 3 a § 206 odst 2. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

uplatnit svá procesní práva bez znalosti informací, které spis obsahuje. Tímto, ne zcela absolutním vzdáním se práva na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, se poškozený dostal do role, že nemá podklady pro podání návrhu na náhradu škody do doby, než v hlavním líčení začalo dokazování, a proto jeho nárok je možné uplatňovat, již „jen“ pomocí občanskoprávní cesty.²¹

Dostáváme se k tomu, že je důležité řádné poučení poškozeného od orgánů činných v trestním řízení.

Co se týče samotného vzdání se procesních práv, tak lze tento úkon učinit výslovným prohlášením poškozeného. Prohlášení má jistá a pevná pravidla. Musí být sdělena orgánům činným v trestním řízení, které v té dané době řízení vedou. Jedná se o orgány policie, státního zastupitelství nebo soud. Za předpokladu, že je poškozený zastoupen zmocněncem, tak i on může činit za poškozeného úkony v podobě vzdání se procesních práv, vzdání se práv na náhradu škody v adhezním řízení. Zmocněnec má dle ustanovení § 50 a § 51 trestního řádu právo činit naprosto stejné procesní úkony jako sám poškozený. Prohlášení zmocněnce za poškozeného, že se vzdává svých procesních práv, musí být učiněno výslovným prohlášením. Není možné takovýto úkon učinit např. konkludentně, tedy, že by se jednalo o vyjádření souhlasu mlčky.

Konečným důsledkem vzdání se procesních práv poškozeného je to, že se má za to, jako kdyby poškozený v trestní věci vůbec nevystupoval, a tedy nárok na náhradu škody v adhezním řízení zaniká. Zaniká možnost podat v trestním řízení návrh na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.

V komentáři k trestnímu řádu k vzdání se procesních práv poškozeného je uvedeno, že „poškozený se může vzdát jen práv procesní povahy včetně práva uplatňovat nárok na náhradu škody v trestním řízení, a to buď všech procesních práv, anebo jen některých. Prohlášení o vzdání se procesních práv může

²¹ Srov. Šámal, Pavel – Král, Vladimír – Baxa, Josef - Púry, František. *Trestní řád. Komentář – díl I.*, 4. vydání, C.H.Beck, Praha 2002, s. 244. ISBN: 80-7179-405-8

poškozený vzít zpět a tedy opětovně začít procesní práva uplatňovat, pokud to bude s ohledem na stav řízení ještě přicházet v úvahu a poškozený tuto záměnu příslušnému orgánu činnému v trestním řízení výslovně sdělí. I když se poškozený procesních práv nevzdá, nemusí je fakticky vykonávat.²²

4.3 Poškozený jako procesní strana

Dle ustanovení § 12 odst. 6 trestního řádu má poškozený postavení strany v konkrétním trestním řízení a má právo se aktivně účastnit trestního řízení. Poškozený jako strana může podávat návrhy na dokazování a zasahovat tímto do správného zjištění skutkového stavu a také správného rozhodnutí. Význam poškozeného jako procesní strany je patrný, protože svým dílem se poškozený participuje na správném rozhodnutí.

Budeme se věnovat poškozenému z pozice poškozeného jako svědka. Poškozený se v pozici svědka vyskytuje téměř vždy, protože je nositelem důkazů. Minimálně se jedná o důkaz listinného charakteru, kdy policie zaprotokoluje výslech a vyjádření poškozeného a případně i připojení poškozeného do adhezního řízení. Poškozený jako svědek nemusí být vždy předvolán k výslechu u hlavního líčení. Pokud je předvolán, tak mohou nastat situace, že poškozený může mít strach z konfrontace s obviněným. Tato problematika je řešena v kapitole mediace, kde jsou zaznamenány i různé situace. Poškozeného lze vyslechnout v pozici svědka bez přítomnosti obviněného. Mezi práva poškozeného patří i svědečné, na které má nárok poškozený, co by v pozici svědka. Poškozený musí být poučen o jeho právech před soudem u hlavního líčení, pokud vypovídá jako svědek.

Je důležité poznamenat, že poškozený je nezávislou a tedy samostatnou stranou a to i za předpokladu, že i když má poškozený zčásti stejné zájmy jako státní zástupce, tak se nejedná ani za těchto okolností o to, že státní zástupce a poškozený by tvořili jednu procesní stranu v trestním řízení. Je to z toho

²² JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*,. 3. vydání, Leges 2012 Praha,. s. 593 ISBN: 978-80-87576-29-8

důvodu, že mohou nastat situace, kdy zájmy poškozeného a státního zástupce se mohou velmi lišit.²³

4.4 Přípravné řízení

4.4.1 Možné zabezpečení poškozeného u hlavního líčení již v přípravném řízení

V přípravném řízení lze provést výslech poškozeného coby svědka, a to takovým způsobem, aby poškozený nemusel jako svědek vypovídat u hlavního líčení. Jedná se o případy, kdy se poškozený stal poškozeným v důsledku závažného trestného činu a o případy, kdy by výslech v hlavním líčení mohl být ohrožen z důvodu případného ovlivnění výpovědi, anebo z hrozcí ztráty paměti, popřípadě hrozcí nemožnosti přesné interpretace. Jde také o to, aby se poškozený vyvaroval sekundární viktimizaci, která by mohla hrozit, kdyby nastala konfrontace poškozeného s obžalovaným u hlavního líčení. Výhody spočívají v tom, že protokol o výslechu poškozeného bude přečten u hlavního líčení a je to považováno za výpověď svědka-poškozeného v hlavním líčení. Je k ní nahlíženo, jako by tam svědek-poškozený byl osobně přítomen.

4.4.2 Identifikace poškozeného

Jiří Jelínek navrhuje řešení, jak identifikovat poškozeného v rámci přípravného řízení *„Trestní řád v předsoudním stádiu řízení nevyžaduje zvláštní postup a rozhodování o tom, zda určitá osoba se uznává za poškozeného, či nikoliv. Přijetí úpravy, podle které by příslušný orgán činný v trestním řízení vydával*

²³ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s.39. ISBN: 80-7184-618-X

rozhodnutí o tom, zda určitá osoba je, či není poškozeným, by problémy, na které poukazuje důvodová zpráva, patrně odstranilo“²⁴

Výhodu tohoto návrhu spatřujeme v tom, že rozhodnutí o tom, jestli je určitá osoba poškozeným nebo jím není, by se rozhodovalo v určitém stanoveném procesním stádiu a rozhodoval by příslušný orgánem činný v trestním řízení.

4.4.3 Případy, kdy bude rozhodnuto trestním příkazem

Protože je možnost rozhodnout trestním příkazem v některých případech, tak je důležité už v přípravném řízení se na tuto situaci připravit a poškozený by měl být vyrozuměn o možnosti rozhodnutí ve formě trestního příkazu. Při rozhodnutí trestním příkazem neprobíhá dokazování, jak je tomu při hlavním líčení, protože je rozhodováno bez nařízení hlavního líčení. Pokud je nařízeno hlavní líčení, je možné podat návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nejpozději před zahájením dokazování u hlavního líčení. V případě, že se rozhoduje formou trestního příkazu, tak hlavní líčení neproběhne a tedy neproběhne ani dokazování. Případy, kdy se rozhoduje ve věci trestním příkazem, jsou méně závažné a rozhoduje v nich samosoudce. Při uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, musí poškozený tento svůj nárok uplatnit do okamžiku vydání trestního příkazu. Rozdíl od hlavního líčení spočívá především v tom, že poškozený není předem informován o tom, že bude rozhodováno formou trestního příkazu, a proto při uplatňování svého nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, se za těchto okolností může dostat do časové tísně. Tato situace znovu a opětovně poukazuje na to, že je velice důležitý význam poučovací povinnosti ze strany orgánů činných v trestním řízení. Situaci, kdy je možno rozhodnout trestním příkazem, je možné vydedukovat správnou kvalifikací stíhaného skutku a správným vysvětlením a poučením poškozeného orgány činnými v trestním řízení už při podání vysvětlení nebo výsledku, „*v rámci přípravného řízení poškozeného. Jelikož takto*

²⁴ JELÍNEK, Jiří. Trestního řádu 2001. *Kriminalistika*. 1/2002 s. 33

řádně a včas informovaný poškozený má možnost řádného nároku náhrady škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení. “²⁵

4.5 Hlavní líčení

4.5.1 Poučovací povinnost

Poučovací povinnost je institutem posilující ochranu poškozeného při jednání u soudu. Jeden z těchto institutů posilující ochranu poškozeného při jednání u soudu je důsledné lpění na plnění jednoho ze základních principů v trestním řízení, kterým je poučovací povinnost. Jedná se o poučovací povinnost vůči poškozenému ze strany jednotlivých orgánů činných v trestním řízení. Orgány činné v trestním řízení poskytují informace poškozenému o jeho možnostech a řádných způsobech uplatnění jeho procesních práv. Tyto informace mají být srozumitelné, včasné poskytnuté a přiměřené. Ohledně poučení se nelze omezit pouze na formální vyjádření procesních práv, která náležejí poškozenému, ale orgány činné v trestním řízení musí přímo aplikovat a vysvětlit procesní práva poškozenému v takové míře, aby byla pro něj srozumitelná. Toto je zmiňováno z toho důvodu, že poškozený z důvodu pocitu, že se může ztrapnit, tak plně odsouhlasí, že rozuměl svým právům, i když tomu tak není a tím se dostáváme k tomu, že proces poučení je pouze formální stránkou a jeho materiální stránka není naplněna. Proto tento institut je odkázán na praktické zkušenosti ze strany orgánů činných v trestním řízení, které za svoji dobu působení v praxi ovládají tuto poučovací povinnost tak, že jsou schopny kterémukoliv poškozenému vysvětlit jeho procesní práva natolik srozumitelně, na kolik to považuje mravní a rozumová vyspělost poškozeného.²⁶

²⁵ Srov. JELÍNEK- Jiří, GŘIVNA Tomáš. *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012,. s.56-57. ISBN: 978-80-87576-39-7

²⁶ Srov. JELÍNEK- Jiří, GŘIVNA Tomáš. *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012,. s.51-52. ISBN: 978-80-87576-39-7

Poškozený by měl být dále poučen o možnosti pomoci ze strany Probační a mediační služby, kdy tato služba je organizační složkou státu, která působí v každém územním obvodu okresního soudu. Ostatně viz kapitola mediace. Tento poučovací postup slouží k tomu, aby se z poškozeného nestal pouze pasivní nosič informací, které jsou klíčové pro vyřešení trestního řízení, ale díky tomuto postupu se poškozený ocitá jako plnohodnotná a důstojná strana v trestním řízení.²⁷

Co se týče hlavního líčení, může poškozený vystupovat i jako svědek, což je velice časté, a proto pokud dojde k předvolání svědka k hlavnímu líčení, který je zároveň poškozeným, tak jedno z jeho dalších práv je, aby byl informován o tom, kdy jako svědek přijde na řadu. Je to v případech, kdy hlavní líčení může trvat například celý den nebo více dní. Toto chrání poškozeného, aby se při vymáhání svých práv na náhradu škody nemusel zdržovat déle v prostorách soudní budovy, než je nezbytně nutné. Dále ho to chrání před případnou sekundární viktimizací.²⁸

4.5.2 Výslech v nepřítomnosti obžalovaného

Jednou z dalších procesních institutů posilujících ochranu poškozeného při jednání u soudu je výslech poškozeného jako svědka. Toto je možné provést v nepřítomnosti obžalovaného, případně vyloučit celou veřejnost z hlavního líčení, anebo je také možnost využití videokonferenčního zařízení. Výslech poškozeného v procesním postavení svědka v nepřítomnosti obžalovaného upravuje ustanovení § 209 odst. 1 trestního řádu. Tento institut je možné aplikovat nejen ze žádosti poškozeného, případně jeho zmocněnce, ale i na základě znaleckého posudku, na základě vlastní úvahy soudce, který označí tuto situaci, kde je důvodná obava, že poškozený v přítomnosti obžalovaného nevypráví zcela pravdu, nebo poškozenému, jako svědkovi, v přítomnosti obžalovaného, hrozí újma na zdraví. Jestliže je ohrožen důležitý zájem poškozeného, tak pokud

²⁷ Srov. JELÍNEK- Jiří, GŘIVNA Tomáš. *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012,. s.53. ISBN: 978-80-87576-39-7

²⁸ Srov. JELÍNEK- Jiří, GŘIVNA Tomáš. *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012,. s.53. ISBN: 978-80-87576-39-7

vypovídá u hlavního líčení jako svědek, je přípustné i vyloučení veřejnosti z hlavního líčení. V této souvislosti lze pojednat i o možnostech využití videokonference dle ustanovení § 111a trestního řádu.²⁹

4.5.3 Oddělená čekárna

U hlavního líčení je jedním z práv poškozeného i to, že má nárok na oddělenou čekárnu. Čekárna slouží jak pro poškozené, tak i pro ostatní svědky a případný jejich doprovod. V praxi ovšem tato situace je poněkud obtížněji využitelná z toho důvodu, že oddělené čekárny nejsou zřízeny u všech soudů. Tyto čekárny byly zřízeny převážně u soudů, kde se projednávají nejzávažnější násilné a sexuálně motivované zločiny a k dnešnímu dni můžeme odhadovat malý počet těchto oddělených čekáren. Je důležité, aby soudy, které nedisponují takovými oddělenými čekárnami, dle svých materiálních dispozicí a technického vybavení, vytvořily prostor pro poškozeného, který není současně utajeným svědkem dle ustanovení § 55 odst. 5 trestního řádu.

U tohoto institutu je možné, že neinformovanost o možnosti využití oddělené čekárny zapříčiňuje to, že takováto čekárna není využívána ve větší míře. Když již nastane situace, kdy je čekárna poškozeným využita, děje se tak zpravidla v době, kdy sám poškozený o tomto svém právu věděl a aplikoval ho ze své vlastní iniciativy.³⁰

4.5.4 Vyjádření poškozeného u hlavního líčení

Poškozený se může vyjádřit v hlavním líčení ke svým pocitům, a jak on sám celou situaci vnímá. Toto právo je mu přisouzeno při jeho výpovědi jako svědka u hlavního líčení. Poškozený se dále může vyjádřit, jak celkově bylo ovlivněno

²⁹ Srov. JELÍNEK- Jiří, GŘIVNA Tomáš. *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012., s.54. ISBN: 978-80-87576-39-7

³⁰ Srov. JELÍNEK- Jiří, GŘIVNA Tomáš. *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012., s.55-56. ISBN: 978-80-87576-39-7

jeho fyzické a psychické zdraví, jaký měl dopad trestný čin na jeho dosavadní způsob života. Jedná se o to, aby poškozený, ať již tuto možnost využil či nikoliv, měl možnost se vyjádřit k následkům způsobených trestním činem.

4.5.5 Adhezní řízení

Adhezní řízení není samostatná část trestního řízení a je součástí trestního řízení, i když je uplatňováno jiné hmotné právo, než je právo trestní povahy. Zpravidla se jedná o oblasti práva, jako právo občanské, pracovní, obchodní. V tomto řízení se projednává, zdali je nárok poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení oprávněný, či nikoliv. Samotný pojem „adheze“ se obvykle překládá jako „přilnutí“ k řízení trestnímu. Z toho také lze dovodit, že orgány činné v trestním řízení projednají řádně vznesený nárok poškozeného, ale nerozhodují o něm obligatorně (na rozdíl od jiných typů, které konají řízení o náhradě škody). Účelem trestního řízení není v první řadě náhrada škody způsobená trestným činem, ale primárně jde o zjištění trestných činů a případné spravedlivé potrestání pachatelů. Pokud, by adhezní řízení vyžadovalo v trestním řízení před soudem provádění dalšího dokazování, které přesahuje potřeby trestního stíhání a mohlo by řízení podstatně protáhnout, tak soud odkáže ve smyslu ustanovení § 229 trestního řádu poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Právě, pro tyto důvody u nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, podle dr. Petříčka plynou obavy poškozených uplatňovat v adhezním řízení kromě samotné škody i její příslušenství. Především se jedná o úroky z prodlení a i náklady spojené s uplatněním nároku. Poškození, a to i za okolností, že jsou zastoupeni zmocněncem nebo advokátem, poměrně v častých případech neuplatňují příslušenství ani náklady adhezního řízení. Tato obava může pramenit z toho, že se buď obávají, že uplatní-li kromě nároku samotného i úroky z prodlení, tak je soud odkáže do řízení občanskoprávního s celým nárokem, nebo o možnosti domáhat se nároku na náhradu škody, včetně příslušenství všeobecně neví. Mohou existovat případy, kdy samotné příslušenství může převýšit požadovanou částku.

Z tohoto hlediska je otázka uplatnění náhrady škody, včetně příslušenství, zajímavá. Poškozenému vznikne právo uplatnit příslušenství v podobě úroků z prodlení, kdy okamžikem rozhodným je premise, kdy se má za to, že obviněný měl plnit první den poté, co byl obviněný poškozeným o to požádán. Může k tomu dojít způsoby, které jsou závislé na trestním řízení anebo nezávislé na trestním řízení. K určení počátku běhu lhůty pro započítání úroků může dojít, kdy věřitel vyzve dlužníka k plnění a dlužník tak neučiní. Pokud se ukáže, že nesplněním dluhu dlužník spáchal trestný čin, tak zpravidla je to den, kdy počne běžet lhůta pro počítání úroků z prodlení. U způsobu, který je závislý na trestním řízení, je doba, kdy obviněný je seznámen s výsledky vyšetřování a s tím, že poškozený po něm požaduje náhradu škody, která byla poškozenému způsobena.

Při odsuzujícím rozsudku je návrh na výkon rozhodnutí promlčitelný až za deset let od právní moci rozhodnutí.³¹

4.5.6 Běh promlčecích lhůt

Důležitou problematikou jednotlivých fází trestního řízení je problematika běhu promlčecích lhůt. Jedná se o poměrně frekventovaný problém v otázkách běhu a stavění lhůt. Tato problematika nastává v souvislosti se vznikem škody, okamžikem podání trestního oznámení, okamžikem, kdy nastane obvinění osoby, okamžikem kdy je zahájeno adhezní řízení, okamžikem, kdy nastane právní moc rozhodnutí odsuzující povahy, okamžikem právní moci rozhodnutí, které ukončuje trestní stíhání jinou formou, nežli odsuzujícím rozsudkem.

Dle obecné právní úpravy občanského zákoníku, když dojde ve stanovené promlčecí době k uplatnění nároku práva u soudu, případně jiného příslušného orgánu, tak nastane stavění promlčecí lhůty, ale jen vůči osobě, proti které bylo řízení zahájeno. Protože se adhezní řízení realizuje v rámci řízení trestního, nemůže dojít k právním účinkům týkající se běhu promlčecích lhůt jen samotným podáním trestního oznámení. Z toho důvodu trestní oznámení nezakládá překážku

³¹ Srov. PETŘÍČEK, Libor.. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2002. č. 6-7. s. 68. ISSN 1210-6348

litispence. Ovšem, co se týče překážky litispence v občanském řízení, je překážka adhezního řízení překážkou validní, a proto občanskoprávní soud v téže věci rozhodnout nemůže, tedy za předpokladu, že byl nárok na náhradu škody v adhezním řízení řádně uplatněn.

4.5.7 Překážky v podání návrhu na náhradu škody

Překážka ve smyslu § 82 občanského soudního řádu je judikována např. v R 22/79 str. 191-192. Jestli je zřejmé, už z návrhu na zahájení občanskoprávního řízení, že žalovaný a jeho činnost v této souvislosti byla trestnou činností, tak musí soud přihlídnout k ustanovení § 83 občanského soudního řádu a přezkoumat, zda již takový nárok nebyl projednán v adhezním řízení. Jedná se o to, že pokud je zahájeno občanské soudní řízení s poškozeným proti pachateli, resp. věřitel uplatňuje nárok na náhradu škody po dlužníkovi touto cestou, tak se nelze po zahájení trestního stíhání proti obviněnému připojit k trestnímu řízení s nárokem na náhradu škody. Pokud je situace opačná a řádně a včas je podán návrh na náhradu škody ze strany poškozeného v trestním řízení, tak již není možné uplatňovat tento stejný nárok zároveň v občanskoprávním řízení.

Může nastat situace, kdy bude vícero subjektů na straně „pachatele“, a zároveň nebude vedeno trestní řízení proti všem, co jsou na straně „pachatele“. Tím je míněno, že ostatní, proti kterým není vedeno trestní řízení, nejsou pachatelé a proti nim nelze takto uplatnit nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo bezdůvodné obohacení v adhezním řízení. Nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení lze uplatnit proti těm, jejichž čin naplnil skutkovou podstatu trestného činu. Proti ostatním, kteří nespádají pod režim trestního řízení, se lze domáhat náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení, občanskoprávní cestou. Může tedy existovat jedna strana složená z více subjektů a proti každému subjektu lze uplatňovat zvlášť náhradu škody a ne kumulativně, ale proti každému zvlášť.

Po uplatnění nároku na náhradu škody při trestním řízení i v občanskoprávním řízení, neběží promlčecí lhůta. Toto je podstatné pro promlčení práv. Pokud se

nejedná o zprošťující rozsudek, ale v rozsudku je uvedeno, že obžalovaný je povinen nahradit výši škody poškozenému, tak je možné tento nárok uvedený v rozhodnutí uplatňovat formou podání návrhu na výkon rozhodnutí.³²

4.6 Postavení poškozeného po pravomocném rozhodnutí

4.6.1 Právo poškozeného být informován o některých důležitých skutečnostech

Důležitým právem poškozeného je i možnost být informován o některých důležitých skutečnostech. Důležitými skutečnostmi pro poškozeného jsou informace o tom, že odsouzený uprchl z výkonu trestu odnětí svobody anebo byl propuštěn, nebo obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl. Tyto okolnosti mohou poškozeného ovlivňovat v jeho životě, a proto má poškozený právo na tyto informace, které pramení z ustanovení § 44a trestního řádu ve spojení s ustanovením § 321 odst. 5, ustanovením § 351 odst. 4 a ustanovením § 357 odst. 4 trestního řádu.³³ Novela trestního řádu provedená zákonem č. 45/2013 Sb., která nabývá účinnosti 1.8.2013, ruší toto ustanovení § 44a trestního řádu. Podle novely trestního řádu právo na informace o nebezpečném obviněném a odsouzeném, v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, má svědek. Právo na informace o propuštění nebo uprchnutí obviněného, nebo odsouzeného z vazby, nebo z výkonu trestu a na další informace má poškozený, pokud je také v pozici svědka.

4.6.2 Návrh na výkon rozhodnutí

V případě, kdy soud v trestním řízení rozhodne o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení pro poškozeného,

³² Srov. PETŘÍČEK, Libor.. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2002. č. 6-7. s. 70-71. ISSN 1210-6348

³³ Srov. JELÍNEK- Jirí, GRIVNA Tomáš. *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012,. s.55. ISBN: 978-80-87576-39-7

který se řádně a včas připojil do adhezního řízení, je obžalovaný povinen nahradit poškozenému škodu nebo nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení. Za předpokladu, že existuje pravomocné rozhodnutí, proti kterému již nejsou další řádné opravné prostředky nebo se strany svých práv na opravné prostředky vzdaly, a když je v odsuzujícím rozhodnutí přiznána náhrada škody, tak poškozený dosáhl určité satisfakce. Pokud nastane situace, kdy odsouzený neplní povinnost z pravomocného rozhodnutí nahradit škodu, tak nastává možnost pro poškozeného činit další kroky. Především je důležité zmínit, že takovým rozhodnutím se již v tuto chvíli z plnění náhrady škody stává pohledávka pro poškozeného, která je splatná a promlčecí lhůta na podání návrhu na výkon rozhodnutí je desetiletá. Poškozený v této situaci podává návrh na výkon rozhodnutí a pomocí tohoto institutu se může domáhat svého nároku na náhradu škody, která mu byla přiznána ze strany soudu.

Zde se již dostáváme do oblasti civilního práva, které není předmětem této práce, ale je důležité tento postup zmínit a alespoň nastínit existenci výkonu rozhodnutí a exekucí.

5 Zastupování poškozeného

5.1 Zastupování

Poškozený se může domáhat svých práv sám anebo se lze svých práv domáhat prostřednictvím jiných osob, tedy využít zastoupení. V některých případech zastoupení poškozeného je výslovně přikázáno zákonem a v ostatních případech je zastoupení poškozené osoby na bázi dobrovolnosti. V této kapitole jsou rozebrány instituty jako zákonný zástupce, opatrovník, zmocněnec a pak i určité aspekty ohledně společného zmocněnce.

5.2 Zákonný zástupce

Ustanovení § 45 odst. 1 trestního řádu uvádí, že v případě, kdy je osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je její způsobilost k právním úkonům omezena, její práva za ni vykonává její zákonný zástupce. Zákonný zástupce vykonává práva pro každou poškozenou osobu zbavenou nebo omezenou způsobilosti k právním úkonům.

U nezletilé osoby, rovněž vykonává její práva její zákonný zástupce. Pouze v případech, kdy by nezletilá osoba nabyla zletilosti (dovršením osmnácti let dle ustanovení § 8 odst. 1 občanského zákoníku.) nebo uzavřením manželství dle ustanovení § 8 odst. 2 občanského zákoníku a dle ustanovení § 13 zákona o rodině, tedy i v šestnácti letech a to i v průběhu trestního řízení, práva zákonného zástupce zanikají.

V případě, že spáchá jeden z rodičů nezletilé osoby trestný čin k její škodě, nemůže práva poškozeného dítěte vykonávat druhý rodič a to z důvodu možnosti střetu zájmu mezi rodiči a dítětem. To plyne z ustanovení § 37 odst. 2 Zákona o rodině, který uvádí, že žádný z rodičů nemůže zastupovat své děti v takových

právních úkonech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dětmi nebo mezi dětmi navzájem.

Zákonným zástupcem pro osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům je soudem ustanovený opatrovník dle ustanovení § 27 odst. 2 občanského zákoníku.

Zákonným zástupcem osoby s omezenou právní způsobilostí může být:

- 1) Kterýkoli rodič nezletilé osoby dle ustanovení § 27 odst. 1 občanského zákoníku, §34 odst. 1, § 36, § 37, § 49 zákona o rodině.
- 2) Osvojitel osvojeného nezletilce dle ustanovení § 63 zákona o rodině
- 3) Kolizní opatrovník nezletilce dle ustanovení § 37 odst. 2 a 3, 81 odst. 2 zákona o rodině
- 4) Soudem ustanovený opatrovník osoby, která má omezenou způsobilost k právním úkonům, rozhodnutím soudu dle ustanovení § 27 odst. 2 občanského zákoníku).

U mladistvého nemůže být zákonným zástupcem rodič v trestním řízení, v němž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodičem a mladistvým dle ustanovení § 37 odst.2 zákona o rodině. Oprávnění uvedená v ustanovení § 34 zákona o rodině má zákonný zástupce mladistvého jen do nabytí zletilosti mladistvého.³⁴

5.3 Opatrovník

Dle ustanovení § 45 odst. 2 trestního řádu je ustanoven poškozenému opatrovník v případech, kdy zákonný zástupce nemůže vykonávat svá práva uvedená v odstavci 1 a je možnost nebezpečí z prodlení. V tomto případě je poškozenému předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem ustanoven opatrovník. Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, která nemá odkladný účinek. Důvodem, proč zákonný zástupce dále nemůže vykonávat svá práva, může být např. pobyt v cizině, dlouhodobá hospitalizace v nemocnici nebo

³⁴Srov. ŠÁMAL, Pavel – KRÁL, Vladimír – BAXA, Josef – PÚRY, František. *Trestní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha. 1995 C.H.Beck. ISBN: 80-7179-027-3.

i kolize mezi zákonnými zástupci, např. v případě, že jeden z rodičů spáchal trestný čin ke škodě vlastního nezletilého dítěte.³⁵

Ustanovení § 45 odst. 3 trestního řádu uvádí, že právní nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení podle § 43 odst. 3 trestního řádu, přechází i na právního nástupce. Ustanovení zákona je nastaveno pro případ úmrtí poškozeného, který je fyzickou osobou, ale i pro případy zániku právnické osoby nebo přechodu či převodu práv právnické osoby na jinou právnickou osobu. V případě úmrtí fyzické osoby budou právním nástupcem dědici. Soud musí zjistit, kdo z nich bude pokračovat v právech poškozeného. Nerozlišuje se, zda smrt poškozeného nebo zánik právnické osoby, nastaly před zahájením trestního řízení nebo v jeho průběhu. Právní nástupce bude pokračovat v právech poškozeného. V případě, že poškozený již svůj nárok uplatnil dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu, nemusí ho již znovu právní nástupce uplatňovat, ale je zde nutné, aby dal jasně a srozumitelně najevo, že hodlá pokračovat ve výkonu práv poškozeného.

Existuje zde ovšem i výjimka dle ustanovení § 579 odst. 1 a 2 občanského zákoníku a ta výjimka je u práv spojených s odškodněním bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění, protože oba tyto nároky jsou spojeny přímo s osobou poškozeného a jeho smrtí zanikají.

5.4 Zmocněnec

Poškozený může být zastupován dle ustanovení § 50 trestního řádu zmocněncem. Zmocněncem je osoba s plnou způsobilostí k právním úkonům, která na základě smlouvy o zastoupení a udělené plné moci získala práva v trestním řízení zastupovat poškozeného. Plná moc prokazuje zmocnění, kdy zmocněnec podává návrhy, žádosti a opravné prostředky jménem poškozeného.

Pokud je poškozený osobou zbavenou způsobilosti k právním úkonům nebo osobou s omezenou způsobilostí k právním úkonům, může zákonný zástupce

³⁵ Srov. JELÍNEK, Jiří - SOVÁK, Zdeněk, *Trestní zákon a trestní řád*. Poznámkové vydání s judikaturou. 16. vydání. 2002. Linde Praha, a.s. ISBN: 80-7201-304-1

poškozeného v rámci svých oprávnění dle ustanovení § 45 odst. 1 trestního řádu zvolit zmocněnce. Do práva poškozeného na zastupování zmocněncem nelze nijak zasahovat. Zmocněncem nejčastěji bývá advokát. Odměna advokáta, hotové a cestovní výdaje i náhrada za promeškaný čas jsou v případě poškozeného náklady nutné k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody. Zde se touto problematikou zabývá kapitola postavení poškozeného v jednotlivých fázích trestního řízení. Nárok na náhradu nákladů má poškozený jen v případě, pokud mu byl přiznán nárok na náhradu škody, alespoň z části.

Zmocněncem poškozeného může být dle ustanovení § 50 odst. 2 trestního řádu jen osoba, která není zbavena způsobilosti k právním úkonům a není ani omezena k provádění právních úkonů. U hlavního líčení a veřejného zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo by byl předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník. Tyto funkce z hlediska zákona nejsou překážkou postavení zmocněnce v přípravném řízení či ve vykonávacím řízení.

V případě, že je zmocněncem advokát, je nutné zjistit, zda není ve vztahu k okolnostem, ke kterým má vypovídat, vázán státem uloženou povinností mlčenlivosti a zda tedy není dán zákaz výslechu dle ustanovení § 99 odst. 2 trestního řádu.

Dle ustanovení § 51b trestního řádu zmocněncem poškozeného v trestním řízení, ve kterém jsou projednávány utajované informace, může být pouze advokát nebo osoba, která může být seznámena s utajovanými informacemi na příslušném úseku. Zmocněnec je oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky, dále je oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých by se mohl zúčastnit poškozený.³⁶

³⁶Srov. ŠÁMAL, Pavel – KRÁL, Vladimír – BAXA, Josef – PÚRY, František. *Trestní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha. 1995 C.H.Beck. ISBN: 80-7179-027-3.

5.5 Společný zmocněnec

Novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb., byl zakotven v ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu institut, který podléhá názvu společný zmocněnec. Tato novela, konkrétně institut společného zmocněnce má za úkol dosáhnout určitého kompromisu mezi potřebami, které jsou vyžadovány oprávněnými zájmy ze strany poškozených a trestního řízení.³⁷

Tato problematika je důležitá z pohledu toho, pokud se vyskytne více subjektů na straně poškozeného. Tato kapitola bude pojednávat o počtu, kolik takových poškozených musí v jednom trestním řízení být, aby bylo účelné využít institutu společného zmocněnce. Naskýtá se otázka, kolik takových případných situací v praxi nastává, a zda je tento institut využíván, či zneužíván. Vyskytují se situace, kdy je poškozených více a často se stává, že se může jednat o stovky až tisíce poškozených. Jedná se zejména o oblast hospodářské a ekonomické kriminality. Tyto situace se také mohou vyskytovat i u dopravních nehod, jako např. hromadné kolize na dálnicích anebo srážky autobusů, které převážejí mnoho osob a zde je velké nebezpečí výskytu poškozených osob. Vlakové nehody, se sice stávají zřídka, ale pokud nastanou, tak škody jdou do vysokých materiálních částek a počet poškozených může být v řádech stovek. Jedná se i o leteckou dopravu, kde míra kolizí je ve srovnání se silniční a vlakovou přepravou minimální, ale pokud nastane, tak jde téměř vždy o fatální následky na životech, ale dojde i k ohromným hmotným škodám.

Institut společného zmocněnce má i oblasti, které se dotýkají finančního hlediska a celkového finančního zatížení. Finanční hledisko se týká toho, je-li vůbec takové finanční zatížení účelné pro úspěšné dokončení trestního řízení. Lépe řečeno, zda tento institut v některých případech není natolik finančně náročný, že i když v podstatě může zrychlit trestní řízení, tak v konečném důsledku neřeší účel, pro který byl vytvořen. Samotná důvodová zpráva uvádí, že finanční náročnost řízení je poměrně značná.

³⁷ Srov. JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 114. ISSN 1210-9150

Samotný postup orgánů činných v trestním řízení, kdy bude aplikován institut společného zmocněnce, je uveden v ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu a uvádí, že pokud je počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohlo hrozit ohrožení jedné ze základních zásad trestního řízení, a to rychlý průběh trestního stíhání, tak předseda senátu rozhodne a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce o tom, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Rozhodnutí o společném zmocněnci oznámí v řízení před soudem soud a v přípravném řízení státní zástupce poškozeným, kteří již uplatnili nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, ostatním poškozeným je rozhodnutí oznámeno při prvním úkonu trestního řízení, ke kterému se předvolávají, nebo o kterém se vyrozumívají. Může nastat situace, kdy by celkový počet zmocněnců vzrostl na hranici více jak šesti zmocněnců a poškození by se mezi sebou nedohodli na zmocněnci, tak výběr provede soud, avšak s přihlédnutím k zájmům poškozených.

Společný zmocněnec v souladu s § 44 odst. 2 trestního řádu vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení v trestním řízení.

Z tohoto ustanovení vyplývá, že musí být splněny dvě podmínky a to kumulativně, kdy u první z nich jde o splnění počtu poškozených a tímto je myšleno mimořádně vysoký počet poškozených a dále do kumulativní podmínky patří podmínka, aby nebyl ohrožen rychlý průběh trestního stíhání.

Dalo by se říci, že zmíněné ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu o postupu orgánů činných v trestním řízení rozpoutalo debatu mezi odbornou veřejností, kde se část odborné veřejnosti přiklání k tomuto institutu společného zmocněnce a část odborné veřejnosti, měla k tomuto institutu zamítavý postoj. Předmětem diskuze byla jeho účelnost a funkčnost, jak už ostatně je naznačeno v úvodu kapitoly.³⁸

³⁸ Srov. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 315. ISBN: 978-80-7400-043-0

J. Jelínek se pokouší neurčitý právní pojem mimořádně vysoký počet poškozených kvantifikovat a hovoří o stovkách až tisících poškozených.
J. Jelínek³⁹

Vyjádření autorů k těmto dvěma kumulativním podmínkám jsou následovné. U podmínky první, kterou je splnění mimořádně vysokého počtu poškozených, je možné hrozící riziko v podobě vyloučení poškozeného z trestního řízení. Může se totiž jednat o takové množství poškozených, že budou z různých částí republiky a následné usnesení na společném zmocněnci může být pro některé poškozené velice těžko realizovatelné.

Jako možné řešení je navrhováno přesnější vyjádření počtu osob, které se staly poškozenými. Je možné navrhnout i nějaké jiné kritérium, které by dostatečně kvalifikovalo pojem počtu osob. Dále z kumulativních podmínek je podmínka, kterou je rychlý průběh trestního stíhání. Tato podmínka odráží zásadu rychlosti trestního řízení, která je promítnuta v ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu.

Jak je uvedeno v ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu, že pokud dospěje v řízení před soudem předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce k závěru, že obě výše uvedené podmínky jsou kumulativně splněny, tak oznámí své rozhodnutí poškozeným, kteří uplatnili nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení před zahájením dokazování v hlavním líčení. Ostatním poškozeným se rozhodnutí oznámí při prvním procesním úkonu trestního řízení, ke kterému se předvolávají, nebo o kterém se vyrozumívají. A právě zde existuje obava pro práva poškozeného, že v tomto případě proti rozhodnutí soudu usnesením, není přípustná možnost opravného prostředku v podobě podání stížnosti, ostatně žádných opravných prostředků.

Kdo může být ustanoven za společného zmocněnce, zákon uvádí, že společným zmocněncem může být každá osoba, která je způsobilá být zmocněncem obecným

³⁹ Srov. JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 115. ISSN 1210-9150

dle ustanovení § 50 odst. 2 trestního řádu. Dále je nutné, aby šlo o dobrovolné zvolení společného zmocněnce poškozenýma. Nelze zde aplikovat ustanovení § 51a trestního řádu, který říká, že zmocněncem bude ustanoven nemajetnému poškozenému, který je zproštěn hradit náklady zmocněnce dle ustanovení § 151 trestního řádu.

6 Mediace

6.1 Mediace

Mediaci upravuje zákon č. 257/2000Sb., zákon o probační a mediační službě a zákon č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci.

6.1.1 Předmět mediace

V § 2, odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb. zákona o probační a mediační službě se mediací pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

Předmětem úpravy zákona č. 202/2012 Sb., zákona o mediaci je výkon a účinky mediace prováděné zapsanými mediátory a zaměřuje se na řešení konfliktu mezi stranami za účasti jednoho nebo více mediátorů, aby pomohli dosáhnout smírného řešení konfliktu uzavřením mediační dohody.

6.1.2 Rozdíl mezi zákonem o mediaci a probační a mediační službou

Mediace v podobě zákona o mediaci je aplikovatelná na případy z oboru civilního práva a má za úkol odlehčit soudům.

Tyto dvě úpravy mediace se na první pohled mohou jevit, že si protiřečí, anebo, proč je třeba více právních úprav na jednu věc, ale je to způsobeno tím, že zákon o probační a mediační službě specifikuje a vymezuje působnost a pravomoc úředníkům, jak už z názvu plyne, jedná se o osoby v zaměstnaneckém poměru, které vykonávají svoje povolání z pohledu zaměstnance a jejich odměna je

měsíční plat. Naproti tomu zákon o mediaci je změnou nebo resp. doplněním této oblasti o sféru tzv. zapsaných mediátorů, kteří musí vykonat zkoušky uložené zákonem a vykonávají mediační činnost jako samostatně stojící subjekty (OSVČ).

6.2 V čem spočívá rozdíl mezi pojmem poškozený a obětí

Jelikož se v mediaci a nejen v mediaci prolínají pojmy poškozený a oběť trestného činu, je nutné tyto pojmy vymezit.

Základním cílem mediace je, aby došlo k dohodě mezi pachatelem trestného činu a poškozeným. V tomto ohledu je důležité zmínit rozdíl mezi poškozeným a obětí.

Pojem oběť a pojem poškozený dle trestního řádu je odlišný. Jde o to zaměřit se na otázku, který z těchto pojmů je šířeji definován a který je naopak úžeji definován. V souhrnu lze říci, že oběť je pojmově šířeji uchopena, nežli poškozený, minimálně v tom smyslu, že oběť nezahrnuje pouze osoby, které jsou poškozené, v přímé souvislosti s trestným činem, ale tento pojem je rozšířen o to, kdy k újmě došlo i zprostředkovaně.⁴⁰

Pro vyváženost mezi těmito dvěma pojmy je zmíněn i druhý pohled, který říká, že poškozený je širším pojmem a toto tvrzení spočívá v tom, že za oběť může být dle platného zákona považována pouze fyzická osoba na rozdíl od poškozeného, kdy poškozeným může být i právnická osoba.

Mezi těmito pojmy existují rozdíly i v újmě, která je způsobena trestným činem. U oběti jde o škodu na zdraví a u poškozeného jde i o majetkovou nebo nemajetkovou újmu a bezdůvodné obohacení. Důležité ovšem je, že i přes to, že v některých směrech se pojmy shodují, je důležitý jejich účel, za kterým byly zákonodárcem vytvořeny.

⁴⁰ Srov. MUSIL, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 270.

Zákon definuje pojem oběť, jako fyzickou osobu, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Mimo jiné, je nezbytným faktem pro oběť trestného činu aspekt sociální, ne samotné zajištění práv v trestním řízení při odhalování pachatele a následné postavení pachatele před soud.⁴¹

Podle ustanovení § 2 odst. 2 a 3 zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů, dochází k rozšíření pojmu oběť a „*obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.*“⁴² Poškozený, který je obětí trestného činu má podle novely trestního řádu upraveného v z. č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů, právo být poučen o svých právech podle zákona o obětech trestných činů a má právo k jejich uplatnění.

Podle nové právní úpravy i nadále je obětí trestného činu fyzická osoba a poškozený podle trestního řádu, není takto vymezen, takže poškozeným může být fyzická i právnická osoba.

6.3 Jak celkově mediace funguje

Mediace je proces, kdy mediátor je nezávislá osoba, která má za úkol dvě strany dovést k cíli, kterým je oboustranná spokojenost. Důležitým předpokladem je, aby se tyto strany k tomuto závěru dostaly tzv. samostatně, tím je myšleno, že minimálně každá z nich má pocit, že řešení, na kterém se účastníci dohodli, se podíleli velkou měrou a tímto způsobem je možné, aby rozhodnutí, na kterém se ustanovili, platilo i tzv. bez potvrzení soudu a nedocházelo k hlavnímu líčení. Tímto se dostáváme k tomu, že mediace je jeden z nejčastějších způsobů řešení

⁴¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 209/1997 Sb.

⁴² Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

odklonů. Pokud se strany dohodnou, tak jejich dohoda je potvrzena usnesením soudu, proti kterému je možnost podat stížnost, jako jeden z řádných opravných prostředků, ale cílem mediace je, aby k tomuto nedocházelo a rozhodnutí bylo trvalé a pramenilo z jejich pohnutky. Tímto je poukázáno na to, že funkce mediátora je velice obtížná v tom, že nemůže předkládat návrhy řešení sporů, ale dlouhou a trpělivou prací doprovázet jednotlivé strany k uspokojivému řešení. Ohledně postupu v mediaci trestních věcí je zapotřebí, aby se jednalo o přečin, než o zločin, nebo dokonce o zvlášť závažný zločin. Protože když se bude jednat o trestný čin vraždy ve stádiu pokusu, tak oběť trestného činu je i zároveň poškozeným a představa, že poškozený se má setkat s pachatelem trestné činnosti, je poněkud nereálná. Mediace řeší trestné činy, které jsou tzv. mediovatelné a jsou jimi převážně majetkové trestné činy. Mediace je postavena na tom, že je vybrán mediovatelný trestný čin, tak i přesto jsou nejdříve vyslechnuti pachatel, oběť a poškozený, a to každý zvlášť, z toho důvodu, aby bylo zjištěno mediátorem, jestli jsou oba dva mediace způsobilí. Mediátorem může být vysokoškolsky vzdělaná osoba magisterského vzdělání, nejlépe humanitního směru a proškolená v dané oblasti. Důležité je zmínit rozdíl mezi úředníkem v mediaci a mediátorem zapsaným, který dle zákona o mediaci má nárok na odměnu s tím, že tuto činnost nevykonává jako zaměstnanec – úředník nebo asistent, ale jako OSVČ.

6.4 Vznik mediace ve světě

Mediace má základ už v dávných kulturách, kde lidé už odedávna měli touhu najít řešení, které by bylo bezkonfliktní. Samozřejmě, že tyto způsoby řešení nebyly institucionalizovány a o mediaci v právním slova smyslu se můžeme bavit od období 70. let 20. století, kde na území Severní Ameriky docházelo k určitým nepokojům ohledně Anglosaské trestní Justice, která neměla jiné možnosti řešení trestních sporů, než pouze trestání obligatorní formou ustanovenou v kodexu. Proto z těchto důvodů vzniklo určité hnutí, které se stalo organizovanou společností s cílem, aby v trestním řízení existovala tzv. spravedlnost v tom smyslu, že spory budou řešeny určitou domluvou mezi obětí, poškozeným

a především pachatelem a docházelo k určitému formování způsobů, jak se dostat ke zdárnému cíli. Zdárným cílem je myšleno, že se nemusí jednat o objektivní pravdu, ale jde především o subjektivní uspokojení každé ze stran, kdy nad vším dohlíží a spravuje mediátor. Jeden z takto zmíněných případů, který spadl určitým způsobem pod pojem mediace, se vyskytl v oblasti Ontario a lze tuto skutečnost datovat rokem 1974, kdy „dva mladiství pachatelé trestného činu, tehdy na návrh místního pracovníka, navštívili poškozené. Pracovník, který případ dostal na starost, navrhl soudci, že spolu s nimi navštíví všechny poškozené a pokusí se tímto způsobem o nápravu. Oba pachatelé se skutečně všem osobně omluvili a dojednali za pomoci zmíněného pracovníka způsob nápravy. Soud pak na základě zprávy pracovníka, který pracoval pro místní církevní organizaci, uložil oběma mladistvým pouze podmíněný trest. Byl to první doložený případ mediace, jenž je v odborné literatuře znám jako *Elmira Case*.“ Jedni z nejvýznamnějších představitelů mediace jsou Mark Umbreit (USA), dále John Braithwaite (Austrálie), Howard Zehr. Tito pánové se přičinili o vznik a vyprofilování konkrétních programů mediace, které se používají dodnes a jedná se zejména o mediaci mezi obětí / poškozeným a pachatelem. Dále jsou skupinové mediace, kdy se přidávají i rodinní příslušníci, přátelé a zástupci místních komunit. Třetím nejvýznamnějším programem restorativní justice je program, který zapojuje do mediace větší okruh osob, jako například k rodinným příslušníkům a přátelům se přidávají i soudce, žalobce a obhájce. Společným výsledkem těchto programů je rozhodnutí o řešení trestního sporu a uložení sankce pachateli a všechny tyto tři programy jsou vedeny profesionálním mediátorem, který pomocí praktických znalostí pomůže, aby strany došly k tíženému výsledku.⁴³

6.5 Vznik mediace u nás

Do českého trestního práva se institut mediace dostává v období 90. let 20. století pomocí pracovníků z ciziny, kteří měli už v tomto oboru jisté znalosti, jako

⁴³ Srov. ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. s. 32, 34, 35. ISBN: 978-80-7367-757-2.

například ze zemí Kanady, Německa a Rakouska. V této době, kdy se dostala do českého trestního práva mediace, tak již existovaly tři základní zmíněné programy a postupně tyto programy byly inkorporovány do naší legislativy. To se projevilo v podobě zákona o probační a mediační službě.⁴⁴

6.6 Principy mediace

Princip mediace stojí na základech odpovědnosti jednotlivých subjektů vstupujících do mediace, které nesou odpovědnost za výsledek mediačního procesu. Strany musí vstoupit do mediace s určitým respektem vůči druhé straně, a to je jeden z hlavních důvodů, proč jsou vyslýcháni mediátorem každý zvlášť, než dojde ke konfrontaci pachatele s poškozeným, nebo obětí. Tyto programy stojí na základě dialogu, který je důležitým k dobrání se tíženého cíle. Z dalších prvků je dobrovolnost, není možné jednotlivé strany přesvědčovat, aby vstoupily do mediace pod nátlakem. V neposlední řadě klade důraz na osobnost jednotlivce, protože každá ze stran je rozdílná a individuální.⁴⁵

6.7 Průběh mediace

Tato služba se poskytuje v přípravném řízení a nejlépe co nejdříve od zahájení trestního stíhání z toho důvodu, aby bylo více času na dohodnutí podmínek mezi stranami. Není tomu tak vždy, protože existují i případy, kdy je mediace vhodnější poskytnout v pozdějším stádiu řízení, avšak ještě před konáním hlavního líčení a to v případě, kdy se jedná o závažnější přečiny. Cílem této služby je poskytnout potřebné a věcné podklady pro státního zástupce nebo soudce, který na základě

⁴⁴Srov. ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. s. 32. ISBN: 978-80-7367-757-2.

⁴⁵Srov. ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. s. 33. ISBN: 978-80-7367-757-2.

těchto dokumentů může uložit některý z alternativních trestů, či opatření, anebo tzv. odklonů v trestním řízení.⁴⁶

„Mediační činností jsou odborné postupy pracovníků Probační a mediační služby, které směřují k urovnání konfliktního stavu způsobeného událostí trestného činu formou přímého setkání mezi obětí, pachatelem, případně zástupci poškozené komunity, za účasti nestranného zprostředkovatele sporu – mediátora.“⁴⁷

6.7.1 Výběr vhodných případů

Je velice obtížné zjistit, které případy jsou mediovatelné a které ne. V případě nevhodně zvolené kauzy pro mediaci nastávají určitá rizika, kdy tento institut je možné chápat, jako určité formalistické hledisko a tím se z toho v očích pachatele stává způsob, jak se vyhnout trestu v hlavním líčení. Může dojít například i k tomu, kdy mediace může být nevhodná i pro pachatele, z toho důvodu, že ze strachu z trestu v hlavním líčení dávají přednost neúměrné výši stanovené škody a tzv. se stane slabší stranou v mediaci, kde silnější stranou je poškozený, který si nadiktoval výhodnější podmínky v podobě vyšší výše náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení.

6.7.2 Konzultace

Poškozený je ten, kdo má nárok na odškodnění a naopak pachatel je odpovědný za zločin, který spáchal. Úvodní konzultace má za úkol poškozeného seznámit, jak funguje trestní řízení a zasvětit ho do problematiky mediace, aby poškozený na základě těchto informací svolil k tomu, že dále podstoupí konfrontaci s pachatelem. Než ke konfrontaci dojde, tak jí předchází spousta otázek typu, jaký má poškozený pohled na trestný čin, který se mu stal, jak se odrazil trestný čin na

⁴⁶ Srov. ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. s. 37, 39. ISBN: 978-80-7367-757-2.

⁴⁷ ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. s. 40. ISBN: 978-80-7367-757-2.

běhu jeho každodenního života, co by předběžně vyžadoval, jakou určitou formu satisfakce od pachatele očekává, co by on sám chtěl pachateli sdělit a celkový postoj poškozeného k věci. Pokud je poškozený i pachatel připraven po těchto samostatných konzultacích vstoupit do společného jednání, je možné zahájit společné setkání.⁴⁸

Nesmí se stát, že konfrontace poškozeného s pachatelem zapříčiní zhoršení stavu před mediací a aby k tomuto nedošlo, je velice důležitá pečlivá připravenost mediátora před samotnou konzultací. Dále pachatel musí být připraven nést odpovědnost za spáchaný trestný čin, být ochoten nahradit škodu, nemajetkovou újmu nebo bezdůvodné obohacení, které způsobil, jednat o této škodě s poškozeným, dohodnout se na objektivní výši škody nebo nemajetkové újmy nebo bezdůvodném obohacení a omluvit se poškozenému. Tímto mediace nekončí, je důležité sledovat proces až do konce, kdy pachatel ve stanovené zkušební době, která může trvat maximálně 2 roky, plní své požadavky nejčastěji ve formě splátek. Až splacením škody je možné uspokojivě prohlásit mediaci za úspěšnou. Do mediace je možné zapojit i další osoby, například rodinné příslušníky se souhlasem obou účastníků. V neposlední řadě je důležité, aby mediátor zodpovídal za rovné postavení stran, aby nedošlo k rizikovým faktorům.⁴⁹

6.7.3 Výsledek mediace

Mediátor podá zprávu o výsledku mediace a zpráva je poměrně stručná, věcná, a to z důvodu, že průběh mediace je předmětem tajemství. Pro soud není důležité, jakým způsobem k dohodě mezi stranami došlo. Zpráva obsahuje doporučení státnímu zástupci, jaké by měl činit další kroky a je navržen případný alternativní trest vyhovující poměrům pachatele a skutkové podstatě trestného činu. Zpráva dále obsahuje konkrétní závazky a povinnosti, kterými se strany zavázaly tyto

⁴⁸Srov. ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. s. 45, 46. ISBN: 978-80-7367-757-2.

⁴⁹Srov. ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. s. 347, 48. ISBN: 978-80-7367-757-2.

závazky splnit a taková dohoda mezi stranami musí obsahovat všechny právní náležitosti, jelikož tato dohoda slouží jako zajištění závazku pro případné neplnění ze strany pachatele.⁵⁰

Mediace má svoje specifika. Jelikož se jedná o institut dobrovolnosti, do procesu mediace vstupuje i individuální odpovědnost jednotlivých stran, a proto se vyskytují případy, kdy s mediací jedna nebo druhá strana nesouhlasí z důvodu určité nejistoty vyřešení daného sporu tímto způsobem, protože v mediaci musí projevit určitou iniciativu a snahu na vyřešení daného problému, kdežto u trestního řízení tuto úlohu vyřešení sporu má na svých břemenech soud, který uloží pachateli při prokázání viny trest ze zákonných důvodů a v konečném důsledku jde o to, že je to tzv. pohodlnější pro jednu nebo obě strany, že za ně rozhodne nezávislý soud. Dalším specifikem v mediaci je časový úsek pro vykonání mediace, který se nesmí prodlužovat a narušovat trestní řízení. Jelikož se trestní právo řídí zásadou rychlosti, tak pro některé náročnější mediační případy není tolik času ke zdárnému se dohodnutí mezi stranami. Toto je jedna z věcí, která snižuje důvěryhodnost mediace. Dalším ze specifík, kdy se poškozený obává setkat s pachatelem, je například sdílení společné ulice, nebo dokonce stejného bydliště (panelový dům) a z toho mají strach, že neví, jak by se chovali, kdyby se potkali u svého bydliště. Některé osoby mají tendenci spoléhat na úřad nebo stát, který se tzv. o jejich záležitosti postará a z těchto alibistických důvodů nemají zájem o mediaci. Obecně se dá říci, že pachatel je mediaci častěji nakloněn, jak již bylo výše zmíněno, může mít domnělý obraz o tom, že když vstoupí do mediace, bude mít nižší trest a bere to pouze jako formální stránku, ale přitom ve skutečnosti tomu tak není. Důležitý je vážný a zodpovědný přístup obou stran.⁵¹

V konečném důsledku se mediace v praxi užívá v menším měřítku, proto jsou soudy přetíženy.

⁵⁰ Srov. ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. s. 52. ISBN: 978-80-7367-757-2.

⁵¹ Srov. ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. s. 53. ISBN: 978-80-7367-757-2.

Právní význam mediace spočívá v tom, že se jedná o jeden z nejčastějších způsobů tzv. odklonů. Mediace se uplatňuje u podmíněného zastavení trestního stíhání. Institut narovnání je používán v praxi výrazně méně často, než podmíněné zastavení trestního stíhání. Hlavní rozdíl spočívá v tom, že při narovnání pravomocným rozhodnutím trestní řízení definitivně končí. U institutu podmíněného zastavení trestního stíhání lze pro neplnění pokračovat dál v trestním řízení. U podmíněného zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 307 trestního řádu činí zkušební doba 6 měsíců až 2 roky a v této době je povinnost nahradit škodu. Samozřejmě předtím se musí pachatel doznat k trestnému činu a uzavřít dohodu s poškozeným. Ustanovení § 308 trestního řádu stanovuje podmínky, které pachatel musí splnit, musí vést řádný život, splnit povinnost nahradit způsobenou škodu nebo nemajetkovou újmu nebo bezdůvodné obohacení. Pokud tak nesplní, v řízení se bude pokračovat.⁵²

Mezi mediací a probací je rozdíl v tom, že probace má za úkol kontrolovat výkon rozhodnutí alternativních trestů. Tyto tresty spočívají v tom, že jsou jiného druhu než odnětí svobody, spočívají v uložení konkrétních povinností a konkrétních omezení a je na ně uvalena zkušební doba. Dále probační činnost spočívá v individuální pomoci obviněnému. Tato pomoc spočívá v tom, že probační úředník dohlíží na to, aby pachatel vedl řádný život a splňoval podmínky dané rozhodnutím soudu. „Mezi probační činností patří především zajištění výkonu a organizace dohledu probačního úředníka u uložených alternativních trestů a opatření jako je podmíněný trest spojený s dohledem, trest obecně prospěšných prací, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody spojené s dohledem, trest zákazu vstupu na sportovní a jiné společenské akce, propuštění z ochranného léčení, rovněž spojené s dohledem.“⁵³

Výsledky mediační a probační služby jsou nezanedbatelné. Probační a mediační služba za svou existenci urovnala řádově přes 6000 sporů.⁵⁴

⁵² Srov. ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. s. 57, 58. ISBN: 978-80-7367-757-2.

⁵³ ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010. s. 71. ISBN: 978-80-7367-757-2.

⁵⁴ Srov. *Probační a mediační služba České republiky. Komentář ke statistickému vyhodnocení činnosti středisek Probační a mediační služby v České republice za rok 2011*. (online). (Cit.

ZÁVĚR

Práce si kladla za cíl seznámit čtenáře s pojmem poškozený, kdo vše je považován za poškozeného a jakými prostředky se může poškozený domáhat náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení. Poškozený dále není jen pojmem v legislativní úpravě, ale jde především o člověka, který se do role poškozeného vtělit nechtěl. Trestný čin často poškozenému způsobí škodu fyzickou a psychickou, kdy tyto následky mohou být fatálnější, než případná materiální újma. Proto je třeba brát institut poškozeného zcela vážně.

Aby se nikdo z nás nemusel dostat, případně znovu dostat do role poškozeného, je důležité věnovat pozornost oblasti prevence trestných činů. Je to nelehká úloha, která je bezpodmínečně nutná k tomu, aby se kriminalita snižovala.

Pojem poškozený se vyvíjel po řadu let a doznal značných změn až do současné podoby. Práva poškozeného se rozšiřují, prohlubuje se účast poškozeného na trestním řízení a rozšiřuje se okruh osob, kterým trestní řád a zákon o obětech trestných činů poskytuje zvýšenou ochranu.

Záměrem bylo vytvořit určitý přehled pro poškozeného, která jednotlivá práva mu náleží, jak je uplatňovat a jak s nimi disponovat.

V kapitole mediace práce ukázala na to, že je třeba klást velký důraz na výběr případů vhodných pro mediaci. Poukázala na to, že mediace je účinný nástroj, zároveň velice křehký, který je ze strany poškozeného i ze strany obviněného relativně lehce zneužitelný.

V neposlední řadě bylo poukázáno na to, že existují účinné instituce jako je Probační a mediační služba a mediátor, kteří jsou schopni přivést strany k dialogu a řešit konflikt smírnou cestou za přijetí určitých kompromisů.

25.3.2013). Dostupné z:
https://www.pmscr.cz/download/010111_311211_Komentar_ke_statistickemu_vyhodnoceni_PMS_CR.pdf

Resumé

The theses deals with the concept of the victim and his position in the various stages of the criminal proceedings. Furthermore, how the victim may claim damages in the adhesion process.

It discusses the rights of the victim and what they bring. Damage is discussed also in terms of how it affects the entire criminal procedure and its irreplaceable role in providing incriminating evidence against the accused person.

The theses initially focused on the concept of victim of its historical perspective and moves to the present, where there are substantial changes related to the victim. First, it is important to change the victim in his concept of law and the sacrifices that will be effective on August 1, 2013 and will introduce a number of changes that are already incorporated in the theses.

Equally essential component is a chapter on mediation, which explains the differences between the Probation and Mediation Service and the newly effective law on mediation. The following are the various procedures and mediators are not forgotten or some negatives that are hiding under the mediation activities.

In the theses are represented such of institutions representing the victim and his various forms of representation, agreement on guilt and punishment.

Seznam použité literatury

Odborná literatura:

- 1) JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, ISBN: 80-7184-618-X
- 2) JELÍNEK, Jiří - SOVÁK, Zdeněk, *Trestní zákon a trestní řád*. Poznámkové vydání s judikaturou. 16. vydání. 2002. Linde Praha, a.s. ISBN: 80-7201-304-1
- 3) JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde. 2007. ISBN: 978-80-7201-641-9
- 4) JELÍNEK- Jiří, GŘIVNA Tomáš. *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012., ISBN: 978-80-87576-39-7
- 5) MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007
- 6) ŠÁMAL, Pavel. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha CODEX Bohemia. 1999. ISBN: 80-85963-89-2
- 7) ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008., ISBN: 978-80-7400-043-0
- 8) ŠÁMAL, Pavel – KRÁL, Vladimír – BAXA, Josef – PÚRY, František. *Trestní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha. 1995 C.H.Beck. ISBN: 80-7179-027-3.
- 9) ŠTERN, Pavel – OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka – DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010., ISBN: 978-80-7367-757-2.
- 10) RŮŽIČKA, Miroslav - PÚRY, František - ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2007., ISBN: 978-80-7179-559-9
- 11) ŠÁMAL, Pavel – KRÁL, Vladimír – BAXA, Josef – PÚRY, František., *Trestní řád. Komentář – díl I.*, 4. vydání, C.H.Beck, Praha 2002., ISBN: ISBN: 80-7179-405-8.

- 12) HOLÁ, Lenka. *Mediace: Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada Publishing, 2003. ISBN 80-247-0467-6.
- 13) SOKOL, Jan. *Moc, peníze a právo*. Nakladatelství: Aleš Čeněk, Plzeň 2007, ISBN 978-80-7380-066-6
- 14) JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012. ISBN: 978-80-8757-629-8
- 15) Jelínek, Jiří. - Gřivna, Tomáš.: *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, ISBN: 978-80-87576-39-7

Internetové zdroje:

- 16) *Probační a mediační služba České republiky. Komentář ke statistickému vyhodnocení činnosti středisek Probační a mediační služby v České republice za rok 2011*. (online). (Cit. 25.3.2013). Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/010111_311211_Komentar_ke_statistickemu_vyhodnoceni_PMS_CR.pdf
- 17) Ministerstvo vnitra České republiky. Zákon o obětech trestných činů - základní informace. (online) (cit. 3.5.2013). Dostupné z: <http://www.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aizrrwg3bmqm&q=Z%C3%A1kon+o+ob%C4%9Btech+trestn%C3%BDch+%C4%8Din%C5%AF&ok.x=6&ok.y=6#gsc.tab=0&gsc.q=Z%C3%A1kon%20o%20ob%C4%9Btech%20trestn%C3%BDch%20%C4%8Din%C5%AF&gsc.page=1>

Odborné časopisy:

- 18) PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2002. č. 6-7., ISSN 1210-6348.
- 19) JELÍNEK, Jiří. Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001. *Kriminalistika*. 1/2002, ISSN: ISSN 1210-9150
- 20) LÁTAL, Jaroslav. čl. Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy* 10/1994. ISSN: 1210-6410.
- 21) JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, ISSN 1210-9150

Zákony:

- 22) Důvodová zpráva k novele trestního řádu provedené zákonem č. 181/2011 Sb.,
- 23) Zákon č. 181/2011 Sb
- 24) Zákon o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb.)
- 25) Zákon o rodině (zákon č. 94/1963 Sb.)
- 26) Občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.)
- 27) Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.)
- 28) Trestní řád (zákon č. 141/1961 Sb.)
- 29) Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon č. 45/2013 Sb.)
- 30) Zákon o probační a mediační službě (č. 257/2000 Sb.)
- 31) Zákon o mediaci (č. 202/2012 Sb.)